This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Gp
85
94

Gp85.94

Harvard College Library

FROM

By Exchange

Ph. 85.94

PLOTINI
DE PVLCHRO DOCTRINA.

DISSERTATIO PHILOSOPHA

QVAM

AMPLISSIMO ORDINI PHILOSOPHORVM
IN VNIVERSITATE FRIDERICIANA HALENSI
AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS

OBTVLIT

FRANCISCVS SCHARRENBROICH
RHENANVS.

HALAE SAXONVM 1898.
(FORMIS CAROLI GEORGII BONNENSIS.)

Gp 85.94

Harvard College Library
By Exchange
December 1, 1899.

Natus est Plotinus*) Lycopoli[1]) in Aegypto anno fere 205. p. Chr. n. et obiit in Campania[2]) a. 270. Porphyrius, qui sexennium cum eo familiariter vixit, quattuor et quinquaginta libros eius disposuit et ex argumento in sex enneadas partitus est. Librum de pulchro (*περὶ τοῦ καλοῦ*) primae enneadi adscripsit, quâ continentur scripta ethica sive moralia (*τὰ ἠθικώτερα*), librum autem de intelligibili pulchritudine (*τερὶ τοῦ νοητοῦ κάλλους*) attribuit quintae enneadi, in qua insunt dissertationes de intellectu (*τερὶ τοῦ νοῦ*). Praeterea in ceteris Plotini scriptis haud pauca inveniuntur, quae pertinent ad doctrinam, quae est de pulchro. Plotinus est, ut ait rectissime Creuzerus[3]), is scriptor, qui, dum scripta sua uno quasi impetu effundit, ab aliarum rerum omnium notitiâ mentem segregat, qui doctrinae speciem tantopere aspernatur, ut in summa lectionis ubertate perpauca eum legisse dicas. Longinus et Porphyrius[4]), viri Plotini familiarissimi, diserte memoriae tradunt Plotinum philosophiam antiquam universam complexum et in reliquis disciplinis omnibus eruditum fuisse. Imprimis spernit Plotinus id, quod ad ornatum facit. Nam summas in philosophia res et maxime abditas simpliciter bre-

*) Hanc dissertationem a. 1896. ordo philosophorum Bonnensis praemio dignam censuit.

1) cf. Creuzeri et Moseri Plotini enneades, proleg. p. XVIII, adnot. (c).

2) ib. p. XX.

3) l. c. p. XXII.

4) cf. Porphyr. de vita Plotini cap. XIX. et XX.

viterque explicandas esse putavit. Itaque saepe breviter et commode dicta sive *ἀποφθέγματα* edidit, quae magnam sententiae ubertatem comprehendunt. Sed haec quidem hactenus.

Est Plotinus ex eo genere philosophorum, qui tria rerum principia ponunt[1]). Primum illud summumque principium, unde omnia suspensa esse dicit, non semper uno eodemque nomine appellat. Modo enim dicitur Primum (*τὸ πρῶτον*)[2]), modo Unum (*τὸ ἕν*)[3]), modo Ens (*τὸ ὄν*)[4]), modo Bonum (*τὸ ἀγαθόν*)[5]). Primum illud re vera non est[6]), non cogitat[7]). Explicatur Summum Bonum ipsum sibi sufficiens, nihil prorsus appetens, ex se ipsum producens rerum omnium principia[8]). Ipsum est omnia et nihil ex omnibus[9]). Unum terminari non potest nisi negationibus[10]). Aliâ viâ ad illud penetrare non possumus quam connivendo[11]) i. e. mysticâ contemplatione, sensibus occlusis. Quale sit, dici non potest, quoniam quid sit nescimus. Quin etiam nomen eius nullum est, propterea quod de eo nihil dici potest[12]). Quamobrem re vera ineffabile est[13]).

---

1) cf. Creuzer. Plotini liber de pulchritudine, praeparat. p. 93. sqq.

2) quia summum est.

3) quia efficit, ut quaelibet substantia una sit ceteraeque res omnes, pro sua quaeque ratione, unitate contineantur.

4) quia Primum illud principium est entis.

5) quia cetera omnia efficit bona.

6) quia superius est ente; cf. Ennead. VI, 7, 38.

7) quia in cogitando multitudo inest (cogitans et cogitatum); Unum autem est ante multitudinem. cf. Enn. VI, 7, 37: *Τὸ δὲ μήτε γενόμενον μήτε ἔχον πρὸ αὑτοῦ, ἀλλ' ἀεί, ὅ ἐστι, τίς αἰτία τοῦ νοεῖν ἕξεί;*

8) Enn. VI, 7, 37: *ἀρκεῖ γὰρ αὐτός, καὶ οὐδὲν δεῖ ζητεῖν παρ' αὐτὸν ὑπὲρ τὰ πάντα ὄντα.* V, 2, 1: *αὐτὸς οὐκ ὄν, γεννητὴς δὲ αὐτοῦ.*

9) Enn. VI, 7, 32: *οὐδὲν οὖν τοῦτο τῶν ὄντων καὶ πάντα, οὐδὲν μέν, ὅτι ὕστερα τὰ ὄντα, πάντα δέ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ.* cf. V, 2, 1 et V, 3, 15.

10) nam omnis praedicatio esset determinatio. cf. Enn. V, 3, 14.

11) Enn. I, 6, 8 infr.: *δεῖ .. οἷον μύσαντα ὄψιν ἄλλην ἀλλάξασθαι καὶ ἀνεγεῖραι, ἣν ἔχει μὲν πᾶς, χρῶνται δὲ ὀλίγοι.*

12) Enn. V, 5, 6: *Εἰ δὲ θέσις τις τὸ ἕν, τό τε ὄνομα, τό τε δηλούμενον, ἀσαφέστερον ἂν γίγνοιτο τοῦ εἰ μή τις ὄνομα ἔλεγεν αὐτοῦ.*

13) Enn. V, 3, 13: *Διὸ καὶ ἄῤῥητον τῇ ἀληθείᾳ· ὅ τι γὰρ ἂν εἴπῃς, τί ἐρεῖς;*

Alterum principium primique principii simulacrum est mens (*ὁ νοῦς*)[1]). Ab ipso Bono emanat et quasi progenitum est. Eam ob causam hoc principium dicitur boniforme (*ἀγαθοειδές*). In mente divina cogitatio et cogitatum non differunt. Primum illud principium cum se ipsum intuetur vel in se ipsum quasi revertitur, mentem gignit[2]). Mens autem sive intellectus est idem atque mundus intelligibilis (*κόσμος νοητός*)[3]). In eo mundo insunt omnium rerum, quotquot sunt, ideae sive omnibus numeris absolutae perennesque rerum species[4]). Quae species ipsae sunt singulae intelligentiae, quarum universitate continetur intelligentia suprema[5]). Unum, propterea quod vis ipsa est, cognoscit per mentem vires, quae in ipso insunt. Ideae ab ipso emanant sicut radii e sole. Quidquid in eo mundo intelligibili habitat, nullius rei est indigens, sed sibi ipsum sufficiens manet in se et quiescit tamquam beatissimum. Est igitur ille mundus verus et primus mundus, quod complectitur omnia immortalia, intellectum omnem, omnem animam eaque omnia perennia. Idem mundus est exemplar mundi sensibilis[6]). Quaecunque enim sunt stellae, terrae, plantae, animalia, flumina, maria — illa omnia ad intelligibilium rerum exemplum sunt expressa.

Tertium denique principium et intellectûs imago quaedam est anima (*ἡ ψυχή*)[7]). Sicut mens imperfectior ipso Bono est, ita anima mente est deterior; sicut mens indiget

---

1) Enn. V, 1, 6: *μέγιστον δὲ μετ' αὐτὸν νοῦς καὶ δεύτερον.*

2) Enn. V, 1, 7: *Πῶς οὖν νοῦν γεννᾷ; ἢ ὅτι τῇ ἐπιστροφῇ πρὸς αὐτὸ ἑώρα· ἡ δὲ ὅρασις αὕτη νοῦς.* V, 2, 1: *καὶ τὸ ὑπέρπληρες αὐτοῦ πεποίηκεν ἄλλο, τὸ δὲ γενόμενον εἰς αὐτὸ ἐπεστράφη καὶ ἐπληρώθη καὶ ἐγένετο πρὸς αὐτὸ βλέπον, καὶ νοῦς οὗτος· καὶ ἡ μὲν πρὸς ἐκεῖνο στάσις αὐτοῦ τὸ ὂν ἐποίησεν, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸ θέα τὸν νοῦν.*

3) ib: *γενόμενον δὲ ἤδη* (sc. *τὸν νοῦν*) *τὰ ὄντα πάντα σὺν αὐτῷ γεννῆσαι.*

4) cf. Enn. V, 9, 9.

5) Enn. V, 9, 8: *οὐχ ἑτέρα τοῦ νοῦ ἑκάστη ἰδέα, ἀλλ' ἑκάστη νοῦς, καὶ ὅλος μὲν ὁ νοῦς τὰ πάντα εἶδη· ἕκαστον δὲ εἶδος νοῦς ἕκαστος ὡς ἡ ὅλη ἐπιστήμη τὰ πάντα θεωρήματα.*

6) cf. Enn. V, 1, 4.

7) Enn. V, 1, 3: *εἰκών τίς ἐστι νοῦ.*

Bono, sic anima indiget mente et mentis est obscura quaedam imago [1]); sicut mens generatur a Summo Bono vel Uno, ita anima a mente nascitur [2]). Anima non minus vita actusque [3]) est quam intellectus, sed tamen debilior [4]) intellectu. Quidquid videt anima, videt in mente [5]), non autem in se ipsa, quemadmodum in se ipse videt singula intellectus. Quidquid procreat anima, non pura intemerataque essentia est, sed mixta et obscurata quodam modo. Quemadmodum illâ primâ summâque intelligentiâ continentur et quasi comprehenduntur ceterae intelligentiae omnes, tamquam suo genere formae singulae, ita prima summaque anima continet ceteras animas [6]). Una ex his animis est anima mundana *(ἡ ψυχὴ τοῦ παντός* sive *ἡ ψυχὴ τῶν ὅλων)*. A summae vero animae praestantiâ, licet genere eaedem, nihilo minus virtute deficiunt animae reliquae omnes [7]). Necesse autem erat animam nasci, ut existeret mundus externus *(κόσμος αἰσθητός)*, siquidem in mente non nisi idea continetur. Sunt vero plures vires et in universa et

---

1) Enn. V, 1, 6: *ψυχῆς μὲν ἀμυδρὸς ὁ λόγος· ὡς γὰρ εἴδωλον νοῦ, ταύτῃ καὶ εἰς νοῦν βλέπειν δεῖ· νοῦς δὲ ὡσαύτως πρὸς ἐκεῖνον, ἵνα ᾖ νοῦς.*

2) Enn. V, 1, 3: *Οὐσα οὖν ἀπὸ νοῦ.. Ἥ τε οὖν ὑπόστασις αὐτῇ ἀπὸ νοῦ.*

3) ib.: *ἡ πᾶσα ἐνέργεια.*

4) ib.: *νοῦς.. κρείττων ψυχῆς.*

5) ib : *ὅταν γὰρ ἐνίδῃ εἰς νοῦν, ἔνδοθεν ἔχει καὶ οἰκεῖα, ἃ νοεῖ καὶ ἐνεργεῖ.*

6) Enn. IV, 8, 3: *ὄντος τοίνυν παντὸς νοῦ ἐν τῷ τῆς νοήσεως τόπῳ, ὅλου τε καὶ παντός, ὃν δὴ κόσμον νοητὸν τιθέμεθα, ὄντων δὲ καὶ τῶν ἐν τούτῳ περιεχομένων νοερῶν δυναμένων καὶ νόων τῶν καθ' ἕκαστα, (οὐ γὰρ εἷς νοῦς μόνος, ἀλλ' εἷς καὶ πολλοί), πολλὰς ἔδει καὶ ψυχὰς καὶ μίαν εἶναι, καὶ ἐκ τῆς μιᾶς τὰς πολλὰς διαφόρους· ὥσπερ ἐκ γένους ἑνὸς εἴδη τὰ μὲν ἀμείνω, τὰ δὲ χείρω, καὶ τὰ μὲν νοερώτερα, τὰ δ' ἧττον ἐνεργείᾳ τοιαῦτα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἐν τῷ νῷ τὸ μὲν νοῦς, περιέχων δυνάμει τἆλλα, οἷον ζῷον μέγα, τὰ δ' ἐνεργείᾳ ἕκαστον, ἃ δυνάμει περιεῖχε θάτερον.. ἢ ὡς ἐκ τοῦ παντὸς πυρὸς τὸ μὲν μέγα, τὸ δὲ μικρὰ πυρὰ εἴη. Ἔστι δὲ ἡ πᾶσα οὐσία ἡ τοῦ παντὸς πυρός, μᾶλλον δέ, ἀφ' ἧς καὶ ἡ τοῦ παντός.*

7) ib.: *οἷον εἰ πόλις ἔμψυχος ἦν περιεκτικὴ ἐμψύχων ἄλλων, τελειοτέρα μὲν πόλεως καὶ δυνατωτέρα, οὐδὲν μὴν ἐκώλυε τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι καὶ τὰς ἄλλας· ἢ ὡς ἐκ τοῦ παντὸς πυρὸς τὸ μὲν μέγα, τὸ δὲ μικρὰ πυρὰ εἴη κ. τ. λ.*

in humana anima; atque illa prior, cum ad mentem convertitur, repletur eius ideis sive formis, quas ipsa in mundo exprimit; cum vero ad alium motum progreditur, suum efficit simulacrum, scilicet sensum in animalibus inque plantis naturam [1]). Anima quasi peregrina est in corpore. Defectione vel segregatione ab ente homo factus est homo et hominis est rursus ascendere ad ens. Anima humana est divisa, quatenus in corporibus inest, quae ex partibus constant, indivisa, quatenus tota est in omnibus corporis partibus [2]). Mens cogitat et ipsa cogitatio est; anima autem meditatur et tantum per ratiocinationes et syllogismos invenit verum. Iudicium de bonitate vel iustitia fit normâ aliquâ boni vel iusti, quae innata est. Animae dividuntur in divinas, daemonicas, humanas. Divinae sunt animae siderum et regionum caelestium. Daemones homines quidem potentiâ et intelligentiâ superant, sed a diis superantur. Humanae animae avertendo a divinis in corpora detrusae naturam divinam oblitae sunt. Mundus intelligibilis et sensibilis non connecterentur inter se, si abesset anima. Anima est potentia *(δύναμις)* mentis; mens est actus *(ἐνέργεια)* animae.

Coniunctione animae cum materia existunt ideae; hic mundus idearum est natura *(ἡ φύσις)*. Corporalia evadunt ex coniunctione rationis cum materia. Ratio *(ὁ λόγος)* rem non significat, sed creat estque idea et mens. Natura, quae ratio est atque species, materiae formam impertit. Rationes sunt omnium rerum effectrices. Neque enim ignem accedere oportet, ut materia fiat ignis, sed rationem [3]). Natura est tamquam ingentis cuiusdam arboris ratione viventis principium. Hanc rationem natura ab anima accipit. Si forma vel ratio,

---

1) Enn. V, 2, 1: *Ἔχει μὲν οὖν βλέπουσα, ὅθεν ἐγένετο, πληροῦται, προελθοῦσα δὲ εἰς κίνησιν ἄλλην καὶ ἐναντίαν γεννᾷ εἴδωλον αὐτῆς, αἴσθησιν καὶ φύσιν ἐν τοῖς φυτοῖς· οὐδὲν δὲ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀπήρτηται οὐδ' ἀποτέτμηται.*

2) Enn. IV, 2, 1: *μεριστὴ μέν, ὅτι ἐν τᾶσι μέρεσι τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν· ἀμέριστος δέ, ὅτι ὅλη ἐν πᾶσι καὶ ἐν ὁτῳοῦν αὐτοῦ ὅλη.*

3) Enn. III, 8, 1: *Οὐ γὰρ πῦρ δεῖ προσελθεῖν, ἵνα πῦρ ἡ ὕλη γένηται, ἀλλὰ λόγον.*

quae ex multitudine unitatem facit, matertam superat, existit bonum naturae. Ab anima mundi genita, ut candor ab igne, natura est anima generans et materiae formam tribuens. Anima est actus naturae, natura est actus materiae.

Materia *(ἡ ὕλη)* ultimum et simplicissimum est, ad quod cogitando pervenimus, si omnem formam a corporalibus seiungimus[1]). Est aliquid indefinitum, infinitum[2]), informe[3]); non est aliquid in actu, sed tantum in potentia[4]). Id, cui desunt species, materiam esse dicimus[5]). Plotinus appellat materiam *θάτερον* et *μὴ ὄν*. Id quod caret formâ, malum est[6]). Est enim malum hoc ipso malum, quod verâ essentiâ caret. Itaque nihil aliud est malum nisi materia. Corpus enim propterea malum ipsum esse non potest, quod formae particeps est.

Quae diximus, breviter complectamur. Inferiora a superioribus finiuntur et formantur; omnia desiderio tenentur superiorum, originis suae. Materia appetit formam, corporalia animam, anima mentem, mens Summum. Omnia pendent a Summo, ipsum autem a nullo. Forma nihil aliud est quam cogitatio, quâ essentia omnium rerum continetur. Omni formâ ablatâ apparet materia. Neque materia neque Unum est essentia, sed principia (*ἀρχαί*) sunt, quae omnino non existunt. Quae prodeunt ex his principiis sunt verae essentia. Ex Uno mens prodit, ex mente singulae mentes, ex anima singulae animae, e natura universali singulae naturae. Omne individuum est sui iuris et principium agendi in se ipsum habet. Sed omnia sunt vinculo quodam interno inter se coniuncta et cum origine

---

1) Enn. II, 4, 4: *Εἰ γὰρ τῷ νῷ ἀφέλοις τὴν ποικιλίαν καὶ τὰς μορφὰς καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ νοήματα, τὸ πρὸ τούτων ἄμορφον καὶ ἀόριστον.* cf. II, 4, 16.

2) Enn. II, 4, 15: *ἄπειρον.*

3) Enn. II, 4, 2: *ἀόριστόν τι. καὶ ἄμορφον δεῖ τὸ τῆς ὕλης εἶναι.*

4) Enn. II, 5, 5: *Εἰ γὰρ ἔσται τι ἐνεργείᾳ, ἐκεῖνο ὅ ἐστιν ἐνεργείᾳ οὐχ ἡ ὕλη ἔσται.*

5) Enn. II, 4, 1: *Τὴν λεγομένην ὕλην ὑποκείμενόν τι καὶ ὑποδοχὴν εἰδῶν λέγοντες εἶναι... πάντες λέγουσιν.*

6) Enn. II, 4, 16: *ὃ δ' ἂν μηδὲν ἔχῃ, ἅτε ἐν πενίᾳ ὄν, μᾶλλον δὲ πενία ὄν, ἀνάγκη κακὸν εἶναι.*

sua cohaerent. Omnes naturae sunt una natura, omnes animae sunt una anima, omnes mentes sunt una mens. Ideae sunt in mente cogitationes, in anima rationes, in natura formae. Unum et materia propterea non sunt ideae, quod ideas gignunt; Unum supra ideas positum est, materia infra ideas. Materia et Unum non cogitari, sed tantum contemplatione comprehendi possunt. Mundus sensibilis secundum se spectatus harmoniae divinae plenus est; sed respectu regni idearum simulacrum est atque umbra. Descensus animae in corpus est calamitas et poena.

Habes igitur Plotini philosophiam breviter adumbratam; iam ad rem ipsam aggrediamur. Initium faciamus a Plotini libro, qui inscribitur *περὶ τοῦ καλοῦ* [1]), et inseramus quaecunque aliis locis subtilis disputator noster docet de pulchro. Haec de pulchro dissertatio dividitur in tres partes, quarum prima tractat pulchrum sensibile, secunda pulchrum intelligibile, tertia pulchrum artificiale.

Plotinus reperit pulchritudinem maxime in iis, quae videntur, neque tamen negat pulchrum esse in oratione, quae est verborum compositio, et in musica, quod etiam cantus et numerosi concentus sint pulchri [2]). Supra sensum invenit philosophus noster pulchra studia et officia et actiones et habitus et scientias atque virtutum pulchritudinem [3]). Quid est, ita interrogat Plotinus, quod efficit, ut haec omnia pulchra appareant? Estne idem, an aliud quiddam in corporibus, aliud vero in aliis, quod pulchritudinem efficiat [4])? Corpora quidem non per se pulchra sunt [5]); nam aliud est corpus esse, aliud vero pulchrum esse. Ergo participatione [6]) corpus pulchrum est. Virtutes

1) Enn. I, 6.

2) Enn. I, 6, 1: *Τὸ καλόν ἐστι μὲν ἐν ὄψει πλεῖστον· ἔστι δὲ ἐν ἀκοαῖς κατά τε λόγων συνθέσεις καὶ ἐν μουσικῇ ἁπάσῃ.*

3) ib.: *ἐπιτηδεύματα καλὰ καὶ πράξεις καὶ ἕξεις καὶ ἐπιστῆμαί τε καὶ τὸ τῶν ἀρετῶν κάλλος.*

4) ib.: *καὶ ἆρά γε ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ καλὰ τὰ πάντα, ἢ ἄλλο μὲν ἐν σώματι τὸ κάλλος, ἄλλο δὲ ἐν ἄλλῳ;*

5) ib.: *τὰ μὲν γὰρ οὐ παρ' αὐτῶν τῶν ὑποκειμένων καλά, οἷον τὰ σώματα.*

6) ib.: *μεθέξει.*

autem per se pulchrae sunt vel ipsae pulchritudines [1]). Quid autem est, cuius participatione corpus fiat pulchrum [2])? Quid est, quod spectantium oculos alliciat convertatque in se ipsum atque rapiat spectantemque delectet in corpore pulchro adspiciendo [3])? Tradunt fere omnes, ita pergit Plotinus, respiciens, ut videtur, praecipue scholam Stoicorum [4]), pulchritudinem esse proportionem quandam partium inter se et ad totum relatam una cum coloris concinnitate atque in eo pulchritudinem omnium esse sitam, ut moderata commensurataque sint [5]). Hanc opinionem confutat Plotinus quattuor argumentis [6]): Primo quidem, quodsi pulchritudo esset ipsa proportio vel commensuratio quaedam, nihil simplex, quamvis gratiosum esset, pulchrum dici posset, sed tantum compositum [7]). Etenim colores pulchri et solis lumen et aurum atque fulguratio nocturna adspectusque siderum quomodo pulchra erunt, cum simplicia sint neque ex commensuratione habere possint pulchritudinem? Similiter in vocibus simplicia a pulchritudine excluderentur, quamvis sonum quemlibet in cantibus, qui ex toto pulchri sunt, ipsum pulchrum esse necesse sit [8]). Secundo, si compositum pulchrum esset, nulla autem pars compositi esset per se pulchra sed tan-

---

1) Enn. I, 6, 1: *τὰ δὲ κάλλη αὐτά, ὥσπερ ἀρετῆς ἡ φύσις.*

2) ib.: *τί οὖν ἐστι τοῦτο τὸ παρὸν τοῖς σώμασι;*

3) ib.: *τί οὖν ἐστιν ὃ κινεῖ τὰς ὄψεις τῶν θεωμένων καὶ ἐπιστρέφει πρὸς αὐτὸ καὶ ἕλκει καὶ εὐφραίνεσθαι τῇ θέᾳ ποιεῖ;*

4) cf. Diogen. Laërt. in Zenone VII, 100: *καλὸν δὲ λέγουσι (οἱ Στωϊκοὶ).. τὸ τελείως σύμμετρον.* Ceterum cf. Creuzer. Plot. lib. de pulchr. annot. p. 149. sqq.

5) Enn. I, 6, 1: *Λέγεται μὲν δὴ παρὰ πάντων, ὡς εἰπεῖν, ὡς συμμετρία τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον τό τε τῆς εὐχροίας προστεθὲν τὸ πρὸς τὴν ὄψιν κάλλος ποιεῖ καὶ ἔστιν αὐτοῖς καὶ ὅλως τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὸ καλοῖς εἶναι τὸ συμμέτροις καὶ μεμετρημένοις ὑπάρχειν.* Non posui punctum post *ποιεῖ*; nam *ἔστιν* pendet ex antecedente *ὡς* et *αὐτοῖς* refertur ad res sensibiles. cf. ed. Kirchhoffianam.

6) cf. Ficinus ad h. l.

7) Enn. I, 6, 1: *οἷς ἁπλοῦν οὐδέν, μόνον δὲ τὸ σύνθετον ἐξ ἀνάγκης καλὸν ὑπάρξει.*

8) ib.: *ἐπί τε τῶν φωνῶν ὡσαύτως τὸ ἁπλοῦν οἰχήσεται, καίτοι ἑκάστου φθόγγου πολλαχῇ τῶν ἐν τῷ ὅλῳ καλῷ καλοῦ καὶ αὐτοῦ ὄντος.*

tum conferret, ut totum pulchrum esset, sequeretur, ut ex rebus non pulchris efficeretur pulchrum [1]). Tertio saepe facies eadem, eâdem figurae proportione manente, modo pulchra videtur esse, modo non pulchra, similiter ac si aliud quidem commensuratio sit, aliud pulchritudo [2]). Quarto cognoscere non possumus, quomodo mensurae proportio insit in studiis pulchris et in sermonibus, in legibus et in disciplinis scientiisve, si ne corporis quidem pulchritudo pendet ex commensurata proportione sive symmetria. Quin etiam speculationes ipsae quonam pacto inter se commensuratae dicentur? [3]). Quodsi quis respondeat, quia concordes sunt [4]), — malorum quoque consensio quaedam atque concordia esse potest. Duae enim hae enuntiationes conveniunt inter se: „temperatia est stoliditas“ atque „iustitia est inscitia generosa“ [5]). Iam verior pulchritudo virtutum, quomodo e commensuratione quadam evadere potest [6])? Neque enim in magnitudine neque in numero commensuratio virtutum sita esse potest [7]). Quodsi symmetria virtutum in proportione partium animae [8]) posita esse dicitur, ratio com-

---

1) Enn. I, 6, 1: *τό τε ὅλον ἔσται καλὸν αὐτοῖς, τὰ δὲ μέρη ἕκαστα οὐχ ἕξει παρ' ἑαυτῶν τὸ καλὰ εἶναι, πρὸς δὲ τὸ ὅλον συντελοῦντα, ἵνα καλὸν ᾖ· καίτοι δεῖ, εἴπερ τὸ ὅλον, καὶ τὰ μέρη καλὰ εἶναι· οὐ γὰρ δὴ ἐξ αἰσχρῶν, ἀλλὰ πάντα κατειληφέναι τὸ κάλλος.*

2) ib.: *ὅταν δὲ δὴ καὶ τῆς αὐτῆς συμμετρίας μενούσης ὁτὲ μὲν καλὸν τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁτὲ δὲ μὴ φαίνηται, πῶς οὐκ ἄλλο δεῖ ἐπὶ τῷ συμμέτρῳ λέγειν τὸ καλὸν εἶναι καὶ τὸ σύμμετρον καλὸν εἶναι δι' ἄλλο;*

3) ib.: *εἰ δὲ δὴ μεταβαίνοντες καὶ ἐπὶ τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τοὺς λόγους τοὺς καλοὺς τὸ σύμμετρον καὶ ἐπ' αὐτῶν αἰτιῷντο, τίς ἂν λέγοιτο ἐν ἐπιτηδεύμασι συμμετρία καλοῖς, ἢ νόμοις, ἢ μαθήμασιν, ἢ ἐπιστήμαις; θεωρήματα γὰρ σύμμετρα πρὸς ἄλληλα πῶς ἂν εἴη;*

4) ib.: *ὅτι σύμφωνα ἐστι.*

5) ib.: *τῷ γὰρ τὴν σωφροσύνην ἠλιθιότητα εἶναι, τὸ τὴν δικαιοσύνην γενναίαν εἶναι εὐήθειαν σύμφωνον καὶ συνῳδὸν καὶ ὁμολογεῖ πρὸς ἄλληλα.*

6) ib.: *κάλλος μὲν οὖν ψυχῆς ἀρετὴ πᾶσα καὶ κάλλος ἀληθινώτερον ἢ τὰ πρόσθεν· ἀλλὰ πῶς σύμμετρα;*

7) ib.: *οὔτε γὰρ ὡς μεγέθη οὔτε ὡς ἀριθμοὶ σύμμετρα.*

8) cf. Galeni de Hippocrat. et Platon. placit. VI, 2: *καὶ γὰρ εἴδη καὶ μέρη ψυχῆς ὀρθῶς ἄν τις ὀνομάζοι τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν.*

positionis vel permistionis partium intellegi non potest[1]). Denique pulchritudo intellectûs ipsius per se separati quaenam erit? [2]) Si ergo symmetria esse non potest pulchritudo, quid est, quod corpus, a quo considerando nos ordiri oportet, pulchrum reddat?

Est quiddam in primo intuitu sensui se patefaciens quodque anima intellegens pulchrum dicit et tamquam cognatum agnoscit et recognitum approbat sibique quasi conciliat[3]). Cum autem in turpe quoddam incidit anima, refugit et abhorret et declinat tamquam rem ipsi non consentaneam et a se alienam[4]). Nam cum anima suâ naturâ in eorum sit numero, quae superioris sunt essentiae, simulatque adspexit cognatum quiddam cognative vestigium, gaudet et exsultat et refert ad se ipsam meminitque sui atque eorum, quae ad se pertinent[5]). Qua igitur ratione et illa superiora et haec inferiora pulchra sunt? Nonne eo, quod et haec et illa ideam pulchri participant[6])? Nam eatenus est aliquid, quatenus particeps factum est speciei et quo maiores species accipit, eo perfectius est[7]). Omne enim informe, quod naturâ aptum est ad formam atque ideam vel speciem capiendam, quatenus rationis et speciei est expers, turpe est atque a divina ratione remotum[8]). Atque id omni modo turpe est; turpe autem id quoque est, quod a forma ra-

---

1) Enn. I, 6, 1: *ἐν ποίῳ γὰρ λόγῳ ἡ σύνθεσις ἢ ἡ κρᾶσις τῶν μερῶν;*

2) ib.: *Τὸ δὲ τοῦ νοῦ κάλλος μονουμένου τί ἂν εἴη;*

3) Enn. I, 6, 2: *ἔστι μὲν γάρ τι καὶ βολῇ τῇ πρώτῃ αἰσθητὸν γινόμενον καὶ ἡ ψυχὴ ὥσπερ συνεῖσα λέγει καὶ ἐπιγνοῦσα ἀποδέχεται καὶ οἷον συναρμόττεται.*

4) ib.: *πρὸς δὲ τὸ αἰσχρὸν προσβαλοῦσα ἀνίλλεται καὶ ἀρνεῖται καὶ ἀνανεύει ἀπ' αὐτοῦ οὐ συμφωνοῦσα καὶ ἀλλοτριουμένη.*

5) ib.: *ὅ τι ἂν ἴδῃ συγγενὲς ἢ ἴχνος τοῦ συγγενοῦς, χαίρει τε καὶ διεπτόηται καὶ ἀναφέρει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀναμιμνήσκεται ἑαυτῆς καὶ τῶν ἑαυτῆς.*

6) ib.: *μετοχῇ εἴδους.*

7) Enn. V, 8, 9. *καὶ κατὰ τοσοῦτον ἔστι, καθ' ὅσον μετείληφε κάλλους τοῦ κατὰ τὸ εἶδος καὶ λαβοῦσα ὅσῳ ἂν λάβῃ μᾶλλον τελειοτέρα* (sc. *ἡ οὐσία).*

8) Enn. I, 6, 2: *πᾶν μὲν γὰρ τὸ ἄμορφον πεφυκὸς μορφὴν καὶ εἶδος δέχεσθαι ἄμοιρον ὂν λόγου καὶ εἴδους αἰσχρὸν καὶ ἔξω θείου λόγου.*

tioneque non penitus penetratur, cum videlicet materia formationem secundum speciem non perfecte accipiat [1]). Accedens igitur species id, quod ex multis partibus unum futurum est, compositione unum facit, ita ut plurium consensu fiat unum [2]). Nam ipsa erat unum atque unum esse oportuit formatum, quatenus, quod ex multis componitur, unum effici potest [3]). Insidet igitur pulchritudo in eo ex multis in unum redacto atque se ipsam partibus totique impertit [4]). Si vero species unum quoddam et similibus partibus constans nanciscitur, in totum se dat, ut tunc ars toti aedificio et partibus, tunc natura uni lapidi impertit pulchritudinem [5]). Itaque corpus efficitur pulchrum participatione rationis a divino numine venientis [6]).

Quaeramus hoc loco, quo modo pulchrum percipiatur. Cognoscitur pulchrum eo, quod anima se speciei, quae penes ipsam est, assimilat et in eam quasi convertitur tumque hac specie tanquam normâ utitur ut regulâ ad iudicandum de lineae rectitudine [7]). Itaque naturali quodam iudicio de ho-

---

1) Enn. I, 6, 2: *αἰσχρὸν δὲ καὶ τὸ μὴ κρατηθὲν ὑπὸ μορφῆς καὶ λόγου οὐκ ἀνασχομένης τῆς ὕλης τὸ πάντη κατὰ τὸ εἶδος μορφοῦσθαι.*

2) ib.: *Προσιὸν οὖν τὸ εἶδος τὸ μὲν ἐκ πολλῶν ἐσόμενον μερῶν ἓν συνθέσει συνέταξέ τε καὶ εἰς μίαν συντέλειαν ἦγαγε καὶ ἓν τῇ ὁμολογίᾳ πεποίηκεν.*

3) ib.: *ἐπείπερ ἓν ἦν αὐτὸ ἕν τε εἶδει τὸ μορφούμενον εἶναι ὡς δυνατὸν αὐτῷ ἐκ πολλῶν ὄντι.*

4) ib.: *Ἵδρυται οὖν ἐπ' αὐτοῦ τὸ κάλλος εἰς ἓν συναχθέντος καὶ τοῖς μέρεσι διδὸν ἑαυτὸ καὶ τοῖς ὅλοις.*

5) ib.: *ὅταν δὲ ἕν τι καὶ ὁμοιομερὲς καταλάβῃ, εἰς ὅλον δίδωσιν ἑαυτό· οἷον (εἰ) ὁτὲ μὲν πάσῃ οἰκίᾳ μετὰ τῶν μερῶν, ὁτὲ δὲ ἑνὶ λίθῳ διδοίη τις φύσις τὸ κάλλος, τῇ δὲ ἡ τέχνη.*

6) ib.: *οὕτω μὲν δὴ τὸ καλὸν σῶμα γίγνεται λόγου ἀπὸ θείου ἐλθόντος κοινωνίᾳ.*

7) Enn. I, 6, 3: *γινώσκει δὲ αὐτὸ ἡ ἐπ' αὐτὸ δύναμις τεταγμένη, ἧς οὐδὲν κυριώτερον εἰς κρίσιν τῶν ἑαυτῆς, ὅταν καὶ ἡ ἄλλη συνεπικρίνῃ ψυχή· τάχα δὲ καὶ αὐτὴ λέγει συναρμόττουσα τῷ παρ' αὐτῇ εἴδει κἀκείνῳ πρὸς τὴν κρίσιν χρωμένη ὥσπερ κανόνι τοῦ εὐθέος.* cf. Ficinus ad h. l.: „Duae sunt viae cognoscendi pulchri: altera subita per ipsum sensum pulchri: altera sensim procedens per iudicium et comparationem pulcrae alicuius rei externae cum interno exemplo pulchritudinis.“ Hoc non recte; nam hoc loco tantum opponuntur

mine vel leone ceterisque iudicare solemus hunc quidem pulchrum non esse, illum vero pulchrum, quia videlicet alter prorsus a formula et ratione dissentit, alter vero cum ea consentit; atque inter pulchros hunc illo pulchriorem esse dicimus, quia hic cum formula rationeque magis quam ille consentit [1]). Forma vero in corpore pulchro ita suae similis est ideae, ut figura aedificii in materia similis est exemplari in architecti mente et ut oratio in voce orationi, quae est in animo, similis est [2]). Itaque si homini materiam quidem detraxeris, formam vero reliqueris, haec ipsa, quae tibi reliqua est forma, illa ipsa est idea, ad quam homo formatus est. Differentia inter ea, quae sensui et quae divinae menti offeruntur, haec est, quod illa divisa sunt per externam materiae molem et unitas e multitudine elucet, haec autem una sunt atque individua. Si igitur sensus speciem, quae est in corporibus, adspicit colligantem superantemque contrariam naturam, quae est informis et indigesta, tum animus omnia comprehendit et ad formam refert, quae est in ipso, eique reddit congrua et accepta, quemadmodum viro probo vestigia virtutis in iuvene apparentia iucunda sunt, propterea quod cum vero consonant, quod intus est i. e. quod hic vir, cuius virtus iam firma et quasi adulta est, in se ipse fert [3]).

In dominatione igitur ideae super materiam pulchritudinem consistere Plotinus putat; sequitur, ut materia per se esse non possit elementum pulchritudinis, alioquin ipsa idea, quae

---

συνεπικρίνῃ et *συναρμόττουσα*. Ceterum vid. infr. p. 16. quo modo harmoniae percipiantur.

1) cf. Ficinus ad h. l.

2) Enn. I, 6, 3: *πῶς δὲ συμφωνεῖ τὸ περὶ σῶμα τῷ πρὸ σώματος; πῶς δὲ τὴν ἔξω οἰκίαν τῷ ἔνδον οἰκίας εἶδει ὁ οἰκοδομικὸς συναρμόσας καλὴν εἶναι λέγει; ἢ ὅτι ἐστὶ τὸ ἔξω, εἰ χωρίσειας τοὺς λίθους, τὸ ἔνδον εἶδος μερισθὲν τῷ ἔξω ὕλης ὄγκῳ ἀμερὲς ὂν ἐν πολλοῖς φανταζόμενον.*

3) ib.: *ὅταν οὖν ἡ αἴσθησις τὸ ἐν σώμασιν εἶδος ἴδῃ συνδησάμενον καὶ κρατῆσαν τῆς φύσεως τῆς ἐναντίας ἀμόρφου οὔσης καὶ μορφὴν ἐπὶ ἄλλαις μορφαῖς ἐκπρεπῶς ἐποχουμένην, συνελοῦσα ἀθρόον αὐτὸ τὸ πολλαχῇ ἀνήνεγκέ τε καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ εἴσω ἀμερὲς ἤδη καὶ ἔδωκε τῷ ἔνδον σύμφωνον καὶ συναρμόττον καὶ φίλον· οἷα ἀνδρὶ ἀγαθῷ προσηνὲς ἐπιφαινόμενον ἀρετῆς ἴχνος ἐν νέῳ συμφωνοῦν τῷ ἀληθεῖ τῷ ἔνδον.*

sine magnitudine et mole est atque pulchritudinem gignit, propterea quod ei elementum pulchritudinis deesset, non pulchra esset [1]) et ipsa materia animam moveret. Animam autem a materia moveri non posse facile nobis persuadere possumus. Nam id solum vim habet in animam, quod in eam transiit et cogitatio factum est, non id quod extra eam est [2]). Materiam autem transire non posse in animam sed tantum formam apparet ex ipsa constitutione organorum sensûs, quibus percipimus; nam fieri non potest, ut res ipsae percipiendo in animam penetrent [3]). Non igitur materia, sed forma tantum animam movere potest. In magnitudine autem pulchritudinem positam non esse intellegimus ex pulchritudine scientiarum, morum, studiorum, quam certe nemo ad commensurationem quandam referre velit.

Et in parva et in magna mole pulchritudo inest, et quatenus eadem idea et in parva et in magnâ mole inest, parva res similiter movet afficitque vi sua animam atque magna [4]).

Simplex coloris pulchritudo efficitur eo, quod formatur superaturque praesentiâ luminis id quod est in materia tenebrosum, siquidem lux ipsa incorporea est et ratio quaedam atque species [5]). Quapropter ipse ignis praeter cetera corpora pulcher est, quoniam, si cum reliquis elementis comparatur, speciei obtinet ordinem; nam ceteris eminentior est ignis et omnium corporum subtilissimus et quasi incorporeae iam naturae propinquus [6]). Praeterea solus ignis non recipit alia,

1) Enn. V, 8, 2: *εἰ μὲν ὁ ὄγκος ἦν καλός, καθ' ὅσον ὄγκος ἦν, ἐχρῆν τὸν λόγον, ὅτι μὴ ἦν ὄγκος, τὸν ποιήσαντα μὴ καλὸν εἶναι.*

2) ib.: *τεκμήριον δὲ καὶ τόδε, ὅτι, ἔξω μὲν ἕως ἐστίν, οὔπω εἴδομεν, ὅταν δὲ εἴσω γένηται, διέθηκεν.*

3) ib.: *εἴσεισι δὲ δι' ὀμμάτων εἶδος ὂν μόνον (ἢ πῶς διὰ μικροῦ;).*

4) ib.: *εἰ δέ, ἐάν τε ἐν σμικρῷ ἐάν τε ἐν μεγάλῳ τὸ αὐτὸ εἶδος ᾖ, ὁμοίως κινεῖ καὶ διατίθησι τὴν ψυχὴν τὴν τοῦ ὁρῶντος τῇ αὐτοῦ δυνάμει, τὸ κάλλος οὐ τῷ τοῦ ὄγκου μεγέθει ἀποδοτέον.*

5) Enn. I, 6, 3: *Τὸ δὲ τῆς χρόας κάλλος ἁπλοῦν μορφῇ καὶ κρατήσει τοῦ ἐν ὕλῃ σκοτεινοῦ παρουσίᾳ φωτὸς ἀσωμάτου καὶ λόγου καὶ εἴδους ὄντος.*

6) ib.: *ὅθεν καὶ τὸ πῦρ αὐτὸ παρὰ τὰ ἄλλα σώματα καλόν, ὅτι τάξιν εἴδους πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἔχει, ἄνω μὲν τῇ θέσει, λεπτότατον δὲ τῶν ἄλλων σωμάτων, ὡς ἐγγὺς ὂν τοῦ ἀσωμάτου.*

quamquam omnia penetrat. Calefiunt enim reliqua, ipse vero non refrigescit. Atque ignis habet colorem primus [1]), reliqua vero ab hoc speciem coloris accipiunt.

Etiam harmoniae, quae sunt in vocibus, efficiuntur harmoniis occultis (quae quidem est idea), et iccirco animum adducunt ad conceptionem harmoniae ipsius (sc. harmoniae occultae), cuius habent similitudinem [2]). Competit vero harmoniis, quae sentiuntur, ut numeris mensurentur atque numeris quidem eâ utentibus ratione, quae ideae effectionem continet [3]).

Pulchritudo sensibilis non est ipsa idea, sed idea recepta in materiam; est igitur spatio quasi distenta ac dispersa. Quare pulchra sensibilia sunt tamquam imagines umbraeque, quae eam exornant atque sensibus obiectae admirationem sui concitant [4]). Nihilominus ea, quae delectant in corporibus adspiciendis et praecipue quae in natura vigent, non spernenda sunt. Nam delectatio, quae apparet in corporum adspectu, est primus quasi gradus, a quo ascendens animus ad contemplationem summi pulchri pervenit. Quamobrem ii, qui pueros pulchros mulieresque contemnendos esse dicunt, perperam iudicant atque sibi non constant, propterea quod antea eos pulchros esse concesserunt atque ipsi quodam modo ab iis affecti sunt. Quamquam hic mundus nihil est nisi simulacrum pulchritudinis superioris, tamen certe pulcher est [5]). Nequaquam autem terrestribus nos irretiri oportet, sed ab his ad illa, quae supra sunt, ascendere. Etiam discrepantia inter pulchrum sensibile atque pulchritudinem superiorem, quam interdum animadvertere nobis videmur, vera non est; nam fallimur. Certe fieri non potest, ut id, quod extrinsecus re vera est pulchrum, in-

1) Enn. I, 6, 3: *κέχρωσταί τε πρώτως.*

2) ib.: *Αἱ δὲ ἁρμονίαι αἱ ἐν ταῖς φωναῖς αἱ ἀφανεῖς τὰς φανερὰς ποιήσασαι καὶ ταύτῃ τὴν ψυχὴν σύνεσιν τοῦ καλοῦ λαβεῖν ἐποίησαν, ὡς ἐν ἄλλῳ τὸ αὐτὸ δείξασαι.*

3) ib.: *παρακολουθεῖ δὲ ταῖς αἰσθηταῖς μετρεῖσθαι ἀριθμοῖς ἐν λόγῳ οὐ παντί, ἀλλ' ὃς ἂν ᾖ δουλεύων εἰς ποίησιν εἴδους εἰς τὸ κρατεῖν.*

4) ib.: *ἃ δὴ εἴδωλα καὶ σκιαί, (αἵ) οἷον ἐκδραμοῦσαι εἰς ὕλην ἐλθοῦσαι ἐκόσμησάν τε καὶ διεπτόησαν φανεῖσαι.*

5) Enn. II, 9, 17.

trinsecus sit deforme. Exteriora enim nonne eo ipso pulchra sunt, quod interiora sibi subiciunt exteriora atque superant? Qui igitur adspectu quidem pulchri, intus vero turpes dicuntur, aut falsam extrinsecam quoque habent pulchritudinem, praecipue in oris lineamentis apparentem, quae est simulacrum et mendacium, aut non acriter contemplamur [1]).

Quod attinet ad animam, interdum eos turpes iudicamus, qui vere pulchri sunt. Quodsi quis dicat se vidisse homines formosos quidem corpore, animo autem turpes, inde cognoscere possumus turpitudinem animae tantum adventiciam esse, non principalem, cum anima pulchra sit naturâ [2]). Multa enim sunt, quibus impediamur ad finem pervenire [3]); neglectione enim et deformitate natura saepe in turpe mutatur. Dicta autem tantum valent de singulis pulchris; non valent de mundo, non de natura, quae extrinsecus et intrinsecus [4]) mirificae pulchritudinis est. Nam ex fonte omnium rerum oritur ideoque turpi inimica est atque ad pulchrum determinatumque spectans et agit et format [5]). Praeterea natura non ut singula animalia paulatim ad maturitatem pervenit neque omnino quidquam est, quod extrinsecus accedens perfectionem eius minuere possit, quoniam omnia in se ipsa habet [6]).

Ascendamus ad pulchritudinem animae, quae non patet oculis, quam animus ipse sine sensibus cernit atque cognoscit. Priusquam autem pulchritudinem animae ipsam consideramus, pauca de modo cognoscendi adiciamus. Ut enim is, qui caecus

---

1) cf. Enn. II, 9, 17.

2) Enn. II, 9, 17: *τὸ αἰσχρὸν αὐτοῖς ἐπίκτητον εἶναι καλοῖς τὴν φύσιν οὖσι.*

3) ib.: *πολλὰ γὰρ ἐνθάδε τὰ κωλύματα εἶναι ἐλθεῖν εἰς τέλος.*

4) ib.: *τῷ δὲ παντὶ καλῷ ὄντι, τί ἐμπόδιον ἦν εἶναι καλῷ καὶ τἄνδον;*

5) Enn. III, 5, 1: *τὸ μὲν γὰρ αἰσχρὸν ἐναντίον καὶ τῇ φύσει καὶ τῷ θεῷ. καὶ γὰρ ἡ φύσις πρὸς τὸ καλὸν βλέπουσα ποιεῖ καὶ πρὸς τὸ ὡρισμένον βλέπει, ὅ ἐστιν ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ συστοιχίᾳ . . τῇ δὲ φύσει γένεσις ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δῆλον ὅτι τοῦ καλοῦ.*

6) Enn. II, 9, 17: *καὶ μὴν οἷς μὴ τὸ τέλειον ἀπέδωκεν ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις, τούτοις τάχα ἂν οὐκ ἐλθεῖν εἰς τέλος γένοιτο· ὥστε καὶ φαύλοις ἐνδέχεσθαι γενέσθαι. τῷ δὲ παντὶ οὐκ ἦν ποτε παιδὶ ὡς ἀτελεῖ εἶναι, οὐδὲ προσεγένετο αὐτῷ προϊόντι καὶ προσετίθετο εἰς σῶμα· πόθεν γὰρ; πάντα γὰρ εἶχεν.*

nascitur, de pulchris, quae sensibus offeruntur, loqui non potest, ita de pulchritudine incorporeâ is verba facere nequit, qui non est expertus; et ut is de fulgore virtutis eloqui non potest, qui ne suspicatur quidem, quam pulcher sit iustitiae et temperantiae vultus, ita ii pulchritudinem intelligibilem soli definire possunt, qui hanc eo modo, quo animus talia intuetur, viderunt, qui hâc conspectâ oblectati adfectique sunt, multoque magis quam antea, cum corpoream pulchritudinem viderant, quoniam iam veram pulchritudinem attigerunt[1]). Tales enim adfectus oportet circa pulchrum excitari: admirationem stuporemque suavem, desiderium quoque atque amorem, horrorem denique cum voluptate[2]). Pulchritudo animae maxime viget, si sapientiam in animo cuiusdam contemplamur, non adspicientes corporis faciem, quae fortasse non est formosa, sed totâ corporis formâ posthabitâ intimam pulchritudinem sequentes[3]). Sin autem, dicit Plotinus, animus ille te non movet, nunquam intimum pectoris tui adspexisti. Non aeque omnes adficiuntur pulchro; sed maxime moventur, qui amore incensi sunt, sicut etiam circa corporis pulchritudinem fieri solet[4]).

Quaeramus igitur quî fiat, ut ii, qui, quae supra sensum sunt, amant, quasi debacchentur et effervescant et gaudio exsultent et in semet ipsis versari desiderent[5]), vel quae harum

---

1) cf. Enn. I, 6, 4: *δεῖ. . ἰδόντας δὲ ἡσθῆναι καὶ ἔκπληξιν λαβεῖν καὶ πτοηθῆναι πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς πρόσθεν, ἅτε ἀληθινῶν ἤδη ἐφαπτόμενος.*

2) ib.: *ταῦτα γὰρ δεῖ τὰ πάθη γενέσθαι περὶ τὸ ὅ τι ἂν ᾖ καλόν, θάμβος καὶ ἔκπληξιν ἡδεῖαν καὶ πόθον καὶ ἔρωτα καὶ πτόησιν μεθ' ἡδονῆς.*

3) Enn. V, 8, 2: *οὐκ εἰς τὸ πρόσωπον ἀφορῶν (εἴη γὰρ ἂν τοῦτο αἶσχος), ἀλλὰ πᾶσαν μορφὴν ἀφείς, διώκῃς τὸ εἴσω κάλλος αὐτοῦ.*

4) Enn. I, 6, 4: *ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων πάντες μὲν ἐρῶσι, κενοῦνται δὲ οὐκ ἴσα, ἀλλ' εἰσίν, οἳ μάλιστα, οἳ καὶ λέγονται ἐρᾶν.*

5) Enn. I, 6, 5: *πῶς ἀναβαχχεύεσθε καὶ ἀνακινεῖσθε καὶ ἑαυτοῖς συνεῖναι ποθεῖτε συλλεξάμενοι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν σωμάτων*; Quod Plotinianum illud *„ἑαυτοῖς συνεῖναι“* cf. Enn. I, 6, 9: *„σαυτῷ καθαρῶς συνεγένου“* (Ficinus vertit: „purus habitaveris ipse tecum“), Persii Satir. IV, 53: „Tecum habita“, Augustini de vera relig. cap. 39: „Noli foras ire, in te ipsum redi.“

adfectionum causa sit. Haec causa, ita pergit Plotinus, non est figura, non color, non quaedam magnitudo, verum splendor quidam circa animum, qui ipse pariter atque virtutes ipsi inditae sine colore est [1]). Cur autem ea, quae admirantes amamus, pulchra dicimus? Nimirum propterea quod haec vere sunt sive ipsa sunt entia [2]). Magis perspicuum erit, quid animum faciat amabilem quidque in omnibus virtutibus tamquam radius solis fulgeat, si turpia, quae in anima esse possunt, ante oculos posuerimus. Turpis est ea anima, quae intemperans est atque iniusta, multis cupiditatibus abundans et perturbationibus quam plurimis, ob timiditatem vexata timoribus, ob animi illiberalitatem avaritiamque laborans invidiâ, nihil unquam nisi mortale abiectumque cogitans, obliqua semper reputans, impuris voluptatibus dedita, vitam agens corporis viribus obnoxiam atque turpitudine ipsâ gaudens [3]). Hanc autem turpitudinem nonne animae tamquam adventicium accidisse malum dicemus, quae quidem gravi cum detrimento eam reddiderit impuram multâque pravitate permistam ita, ut posthac neque vitam neque sensum purum habeat anima, sed permistione mali vitam tetram et iam morte mixtam degat, ut non iam videat, quae videnda sunt, neque secum habitare possit, propterea quod ad externa semper et infima obscurataque rapiatur [4])? Impura profecto anima sic facta semperque

1) Enn. I, 6, 5: *οὐ σχῆμα, οὐ χρῶμα, οὐ μέγεθός τι, ἀλλὰ περὶ ψυχήν, ἀχρώματον μὲν αὐτήν, ἀχρώματον δὲ καὶ τὴν σωφροσύνην ἔχουσαν καὶ τὸ ἄλλο τῶν ἀρετῶν φέγγος.*

2) ib.: *τὰ ὄντως ὄντα ταῦτα εἶναι.*

3) ib.: *ἔστω δὴ ψυχὴ αἰσχρά, ἀκόλαστος τε καὶ ἄδικος, πλείστων μὲν ἐπιθυμιῶν γέμουσα, πλείστης δὲ ταραχῆς, ἐν φόβοις διὰ δειλίαν, ἐν φθόνοις διὰ μικροπρέπειαν, πάντα φρονοῦσα, ἃ δὴ καὶ φρονεῖ, θνητὰ καὶ ταπεινά, σκολιὰ πανταχοῦ, ἡδονῶν οὐ καθαρῶν φίλη, ζῶσα ζωὴν τοῦ ὅ τι ἂν πάθῃ διὰ σώματος, ὡς ἠδὺ λαβοῦσα (τὸ) αἰσχος.*

4) ib.: *αὐτὸ τοῦτο τὸ αἶσχος αὐτῇ ἄρα οὐ προσεγεγονέναι οἷον ἐπακτὸν κακὸν φήσομεν, ὃ ἐλωβήσατο μὲν αὐτῇ, πεποίηκε δὲ αὐτὴν ἀκάθαρτον καὶ πολλῷ τῷ κακῷ συμπεφυρμένην, οὔτε ξωὴν ἔτι ἔχουσαν οὔτε αἴσθησιν καθαράν, ἀλλὰ τῷ μίγματι τοῦ κακοῦ ἀμυδρᾷ τῇ ζωῇ κεχρημένην καὶ πολλῷ τῷ θανάτῳ κεκραμένην, οὐκέτι μὲν ὁρῶσαν ἃ δεῖ ψυχὴν ὁρᾶν, οὐκέτι δὲ ἐωμένην ἐν αὐτῇ μένειν τῷ ἕλκεσθαι ἀεὶ πρὸς τὸ ἔξω καὶ τὸ κάτω καὶ τὸ σκοτεινόν;*

a rebus sensibilibus abrepta, plena ac referta corporis labe, materiae naturam adscivit: perinde ac si quis luto coenoque provolutus non priorem habet pulchritudinem, sed id videndum est solum, quod ex limo in se ipse coenoque contraxit[1]). Sane ei, qui limo coenoque provolutus est, turpitudo accessione quadam alienae naturae contigit[2]). Quod si priorem recipere cupiet pulchritudinem, infecta diluere opus erit. Itaque animam mistione, confusione atque commercio cum corpore atque materiâ turpem esse asseremus. Haec enim est animae turpitudo non esse puram atque sinceram, quemadmodum et auro accidit turpitudo, si glebis terreis offunditur; quas si quis excusserit, purum subito restabit aurum. Ita etiam anima pulchra est, si a cupiditatibus, quas nimio cum corpore commercio atque consuetudine in se concepit, et a ceteris perturbationibus liberata, turpitudinem omnem ab aliena natura haustam prorsus expurgavit[3]). Purificatione igitur quadam pulchritudo principalis animae restituenda est; omnis autem virtus est purificatio quaedam[4]). Nam anima non suapte natura pulchrum ipsum est, alioquin non alia quidem sapiens esset et pulchra, alia vero insipiens atque turpis: sed pulchritudo est cognatum quiddam animae et pertinens ad eam, non autem ei, ut corpori, adventicia est. Anima igitur purgata species ratioque evadit ac penitus incorporea intellectualisque ac Divinum ipsum, unde fons pulchritudinis cognataque omnia talia oriuntur[5]); atque ita non solum pulchra est anima purgata, sed

---

1) Enn. I, 6, 5: *ἀκάθαρτος δή, οἶμαι, οὖσα καὶ φερομένη πανταχοῦ ὀλκαῖς πρὸς τὰ τῇ αἰσθήσει προσπίπτοντα, πολὺ τὸ τοῦ σώματος ἔχουσα ἐγκεκραμένον, τῷ ὑλικῷ πολλῷ συνοῦσα καὶ εἰς αὐτὴν εἰσδεξαμένη εἶδος ἕτερον ἠλλάξατο κράσει τῇ πρὸς τὸ χεῖρον· οἷον εἴ τις δὺς εἰς πηλὸν ἢ βόρβορον τὸ μὲν ὅπερ εἶχε κάλλος μηκέτι προφαίνοι, τοῦτο δὲ ὁρῷτο, ὃ παρὰ τοῦ πηλοῦ ἢ βορβόρου ἀπεμάξατο.*

2) ib.: *ᾧ δὴ τὸ αἰσχρὸν προσθήκῃ τοῦ ἀλλοτρίου προσῆλθε.*

3) cf. Enn. I, 6, 5.

4) Enn. I, 6, 6: *πᾶσα ἀρετὴ κάθαρσις.*

5) ib.: *γίνεται οὖν ἡ ψυχὴ καθαρθεῖσα εἶδος καὶ λόγος καὶ πάντη ἀσώματος καὶ νοερὰ καὶ ὅλη τοῦ θείου, ὅθεν ἡ πηγὴ τοῦ καλοῦ καὶ τὰ συγγενῆ πάντα τοιαῦτα.*

etiam ipsa pulchritudo, i. e. forma per se exsistens et divini vultus expressio quaedam. Qua de causa anima redacta in intellectum eminenter pulchra est[1]). Intellectus autem et quidquid ab intellectu manat, non alienum sed proprium est animae decus; nam tum demum vere sola est anima, cum una facta est cum intellectu[2]). Intellectus vero, a quo anima pulchritudinem accipit[3]), non est summa pulchritudo, quamquam semper pulcher est, id quod est discrimen inter intellectum atque animam. Primo enim loco ipsa pulchritudo *(ἡ καλλονὴ)* collocanda est, quae eadem est atque ipsum Bonum, a quo manat intellectus[4]); intellectus autem est ipsum pulchrum *(τὸ καλόν)*[5]). Recte igitur bonum pulchrumque animae in eo consistere dicitur, ut Dei sit similis, quoniam hinc decor animae provenit[6]). Actiones, studia, officia animâ sunt pulchra; etiam corpora, quae pulchra dicuntur, talia efficiuntur ab anima, quae quidem, tamquam divinum aliquid et ipsius pulchri pars, quaecunque attigit superavitque, reddit pro naturae capacitate pulchra[7]) Ut igitur virtutes non pertinent ad naturam animae sed tantum praeparatio et quasi vestibulum perfectionis sunt, ita etiam vitia naturam animae tangere non possunt. Si anima totam se dedit materiae, tamen prorsus perire non potest, sed semper intima animae pars iura divinae naturae retinet.

De pulchritudine animae satis dictum est; proximum est, ut pulchritudinem ipsius Boni explicemus. Ut pulchritudo in corpore apparens referenda est ad formam naturae, ut formae naturae ad rationem animae, ut ratio animae ad cogitationes mentis — sic cogitationes mentis revocandae sunt ad Unum.

---

1) Enn. I, 6, 6: *ψυχὴ οὖν ἀναχθεῖσα πρὸς νοῦν ἐπὶ τὸ μᾶλλόν ἐστι καλόν.*

2) ib.: *νοῦς δὲ καὶ τὰ παρὰ νοῦ τὸ κάλλος αὐτῇ οἰκεῖον καὶ οὐκ ἀλλότριον, ὅτι τότε ἐστὶν ὄντως μόνον ψυχή.*

3) ib.: *ψυχὴ δὲ νῷ καλόν*

4) ib.: *καὶ τὸ πρῶτον θετέον τὴν καλλονήν, ὅπερ καὶ τἀγαθόν.*

5) ib.: *ἀφ' οὗ νοῦς εὐθὺς τὸ καλόν.*

6) ib.: *τὸ ἀγαθὸν καὶ καλὸν τὴν ψυχὴν γίνεσθαι ὁμοιωθῆναι εἶναι θεῷ.*

7) ib.: *ἅτε γὰρ θεῖον οὖσα καὶ οἷον μοῖρα τοῦ καλοῦ, ὧν ἂν ἐφάψηται καὶ κρατῇ, καλὰ ταῦτα, ὡς δυνατὸν αὐτοῖς μεταλαβεῖν, ποιεῖ.*

Eatenus vero ascendentes Bonum nanciscimur, quatenus exuimus, quae descendendo indueramus sordida [1]). Bonum causa est vitae et mentis atque omnium rerum [2]). Quisquis igitur id vidit, quanto, mehercules, ardebit amore, quanto in unum cum eo congrediendi desiderio flagrabit, quam mirabiliter voluptas cum stupore commiscebitur [3])! Quin etiam is, qui nondum vidit Unum, desiderio tenetur Boni [4]). Nam si quis mentem intuetur, pulchra quidem cernit atque veneranda, non tamen habet omnino, quod quaerit; appropinquat quidem ad vultum formosum, nondum tamen adspectum ad se rapientem, quippe cum adhuc eâ careat gratiâ, quae in pulchritudine refulgere et allicere solet [5]). Qui vero Bonum vidit, propter pulchritudinem movetur, debacchatur, stimulis incitatur, amor ipse fit, admiratione et salutari quodam stupore impletur aliosque amores irridet et quae prius putabat pulchra, contemnit [6]). Nam si quis illud, quod praebet quidem omnibus munera manetque interim, dum tradit, in se ipso nec quidquam ab alio recipit, intuetur in eiusque intuitu permanet adeoque fruitur, ut eius similis fiat, quonam pulchro indigebit [7])? Id enim ipsum, cum praecipua primaque sit pulchritudo, amatores suos pulchros efficit et amabiles [8]). Hîc pro-

---

1) Enn. I, 6, 7: *τεῦξις δὲ αὐτοῦ ἀναβαίνουσι πρὸς τὸ ἄνω καὶ ἐπιστραφεῖσι καὶ ἀποδυομένοις, ἃ καταβαίνοντες ἠμφιέσμεθα.*

2) ib.: *ζωῆς γὰρ αἴτιον καὶ νοῦ καὶ τοῦ εἶναι.*

3) ib.: *τοῦτο οὖν εἴ τις ἴδοι, ποίους ἂν ἴσχοι ἔρωτας, ποίους δὲ πόθους, βουλόμενος αὐτῷ συγκερασθῆναι, πῶς δ' ἂν ἐκπλαγείη μεθ' ἡδονῆς;*

4) ib.: *ἔστι γὰρ τῷ μὲν μήπω ἰδόντι ὀρέγεσθαι ὡς ἀγαθοῦ.*

5) Enn. VI, 7, 22: *ἐὰν δὲ μένῃ ἐν νῷ, καλὰ μὲν καὶ σεμνὰ θεᾶται, οὔπω μήν, ὃ ζητεῖ, πάντῃ ἔχει. οἷον γὰρ προσώπῳ πελάζει, καλῷ μέν, οὔπω δὲ ὄψιν κινεῖν δυναμένῳ, ᾧ μὴ ἐμπρέπει χάρις ἐπιθέουσα τῷ κάλλει.*

6) ib.: *ὅταν οὖν τὸ φῶς τοῦτό τις ἴδῃ, τότε δὴ καὶ κινεῖται ἐπ' αὐτά · .. καὶ τοίνυν ψυχὴ λαβοῦσα εἰς αὐτὴν ἐκεῖθεν ἀπορρόην κινεῖται καὶ ἀναβακχεύεται καὶ οἴστρων πίμπλαται καὶ ἔρως γίγνεται.*

7) Enn. I, 6, 7: *εἰ οὖν ἐκεῖνο, ὃ χορηγεῖ μὲν ἅπασιν, ἐφ' ἑαυτοῦ δὲ μένον δίδωσι καὶ οὐ δέχεταί τι εἰς αὐτό, ἴδοι, μένων ἐν τῇ θέᾳ τοῦ τοιούτου καὶ ἀπολαύων αὐτοῦ ὁμοιούμενος τίνος ἂν ἔτι δέοιτο καλοῦ;*

8) ib.: *τοῦτο γὰρ αὐτὸ μάλιστα κάλλος ὂν αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐργάζεται τοὺς ἐραστὰς αὐτοῦ καλοὺς καὶ ἐραστοὺς ποιεῖ.*

fecto maximum extremumque animis propositum est certamen, propter quod prorsus elaborandum est, ne forte expertes maneamus optimae contemplationis; quam qui assecutus erit, evadet felici visione beatus; qui vero non consequitur hanc contemplationem, infelix est[1]). Nam neque is miser est, qui colores pulchros et corpora pulchra non consequitur neque qui a potentia et principatu regnoque excidit, sed qui caret hoc adspectu, pro quo regna imperiaque terrae totius et maris atque coeli oportet abicere, si quis forte relictis his omnibus atque spretis perveniat ad hunc adspectum[2]).

Sed qua ratione videtur haec inexistimabilis pulchritudo, quae quasi in sacris adytis manet neque foras prodit, ne quis profanus inspiciat? Ingrediatur atque progrediatur, quicunque potest, in intima; extra relinquat intuitum oculorum neque ad priores corporum delicias respiciat[3]). Nam intuentem quae in corporibus pulchra sunt, haudquaquam his se applicare oportet, sed cognoscentem haec esse imagines atque umbras[4]) ad illud confugere necesse est, cuius haec sunt simulacra. Si quis enim ad haec prorueret quasi vera capessens, pateretur, quod Narcissus ille perpessus est, qui umbram captare contendens in aquam sese mersit atque periit. Hîc igitur rectissime aliquis exclamabit: „Abeamus hinc, amici, in patriam dulcem confugientes[5])!“ Quaenam fugiendi ratio est et quâ viâ veneficia Circes Calypsûsque devitabimus? Fugere debemus, ut Ulysses, qui manere noluit, quamquam ei spectacula iucunda praebebantur atque voluptates promittebantur. Patria vero nostra ibi est, unde venimus; ibidem quoque pater. Quo ut perveniamus velut visu corporis clauso alterum visum assumere atque sus-

---

1) Enn. I, 6, 7: *οὗ δὴ καὶ ἀγὼν μέγιστος καὶ ἔσχατος ψυχαῖς πρόκειται, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ πᾶς πόνος, μὴ ἀμοίρους γενέσθαι τῆς ἀρίστης θέας, ἧς ὁ μὲν τυχὼν μακάριος ὅψιν μακαρίαν τεθεαμένος· ἀτυχὴς δὲ οὗτος ὁ μὴ τυχών.*

2) cf. Enn. I, 6, 7.

3) cf. Enn. I, 6. 8.

4) Enn. I, 6, 8: *εἰκόνες καὶ ἴχνη καὶ σκιαί.*

5) ib.: *φεύγωμεν δὴ φίλην ἐς πατρίδα, ἀληθέστατον ἄν τις παρακελεύοιτο.*

citare oportet, quem habent quidem omnes, utuntur vero perpauci [1]).

Quid autem est, quod oculus ille interior inspicit? Profecto subito experrectus nondum potest lucida illa aspicere. Assuefaciendus igitur animus est primo quidem studia pulchra considerare, deinde opera pulchra; opera, inquam, non qualia fiunt ab artificibus, sed quae a viris probis perficiuntur [2]). Post haec eorum animam, qui talia agunt, inspicere debes [3]). Sed quonam pacto, quale sit bonae animae decus, inspicies? Age, te revoca in te ipsum atque contemplare; ac si nondum te cognosces pulchrum, statuarium imitabere. Is enim statuae alia rescindit, alia abradit, alia levigat atque purgat, dum faciem in statua expresserit speciosam [4]). Ita tu quoque tolle supervacua, obliqua fac recta, obscura purgando collustra neque desine circa statuam tuam elaborare, dum divinus virtutis fulgor tibi appareat, dum temperantiam cernas firmiter in maiestate purâ sanctâque sedentem [5]). Nam si modo malum propulerimus, bonum sponte nobis conciliabitur. Si te ipsum inspexeris ac purus iam habitaveris ipse tecum, nihil videlicet habens impedimenti, quominus sic unus efficiaris neque habens aliud quidquam tecum intus admixtum, sed totus ipse verum atque nil nisi lumen: lumen, inquam, neque magnitudine mensuratum nec figurâ aliquâ coarctatum nec magnitudine in infinitum auctum, sed omnem mensuram fugiens,

---

1) Enn. I, 6, 8: *δεῖ . . μὴ βλέπειν, αλλ' οἷον μύσαντα ὄψιν ἄλλην ἀλλάξασθαι καὶ ἀνεγεῖραι, ἣν ἔχει μὲν πᾶς, χρῶνται δὲ ὀλίγοι.*

2) Enn. I, 6, 9: *ἐθιστέον οὖν τὴν ψυχὴν αὐτὴν πρῶτον μὲν τὰ καλὰ βλέπειν ἐπιτηδεύματα· εἶτα ἔργα καλά, οὐχ ὅσα αἱ τέχναι ἐργάζονται, ἀλλ' ὅσα οἱ ἄνδρες οἱ λεγόμενοι ἀγαθοί.*

3) ib.: *εἶτα ψυχὴν ἰδὲ τῶν τὰ ἔργα τὰ καλὰ ἐργαζομένων.*

4) ib.: *ἄναγε ἐπὶ σαυτὸν καὶ ἰδέ· κἂν μήπω σαυτὸν ἴδῃς καλόν, οἷα ποιητὴς ἀγάλματος, ὃ δεῖ καλὸν γενέσθαι, τὸ μὲν ἀφαιρεῖ, τὸ δὲ ἀπέξεσε, τὸ δὲ λεῖον, τὸ δὲ καθαρὸν ἐποίησεν, ἕως ἔδειξε καλὸν ἐπὶ τῷ ἀγάλματι πρόσωπον.*

5) ib.: *οὕτω καὶ σὺ ἀφαίρει ὅσα περιττὰ καὶ ἀπεύθυνε ὅσα σκολιά, ὅσα σκοτεινὰ καθαίρων ἐργάζου εἶναι λαμπρὰ καὶ μὴ παύσῃ τεκταίνων τὸ σὸν ἄγαλμα, ἕως ἂν ἐκλάμψειέ σοι τῆς ἀρετῆς ἡ θεοειδὴς ἀγλαία, ἕως ἂν ἴδῃς σωφροσύνην ἐν ἁγνῷ βεβῶσαν καθαρῶς.*

utpote maius omni mensurâ, omni quantitate definitâ praestantius: si te ipsum, inquam, id factum videris, iam ipse visus factus es; atque huc progressus iam duce non eges, sed tibi ipsi confidens acriter intuere[1]). Namque hîc solus oculus factus ingentem inspicis pulchritudinem. Revocatio autem mentis a corpore vel ecstasis vi quasi provocari non potest, sed puritatis studio dediti quieto animo et patienter exspectare debemus, dum illa divina vita nos repente arripiat. Si ad contemplationem Unius pervenimus, ipsius intellectûs cogitationem spernimus. Quo autem modo existat contemplatio illa, describi non potest. Ipsa contemplatio dicitur tamquam ebrietas animi esse. In ea animus prorsus quiescit; neque animus est neque vita neque intellectus, sed nihil nisi Unum. Neque diuturna esse potest haec contemplatio, dum in corpore vivimus. Quodsi forte oculus vel sordibus infectus et nondum purgatus, vel ignaviâ debilis in spectaculum lucidissimum intenditur, caligine obrutus nihil discernet[2]). Oportet enim eum, qui visurus est, videndo cognatum similemque prius effici, quam ad spectandum adhibeatur[3]). Ne oculus quidem unquam videret solem, nisi quasi solaris factus esset; neque animus, nisi factus est pulcher, ipsam pulchritudinem intuebitur[4]).

1) Enn. I, 6, 9: *εἰ γέγονας τοῦτο καὶ εἶδες αὐτὸ καὶ σαυτῷ καθαρῶς συνεγένου οὐδὲν ἔχων ἐμπόδιον πρὸς τὸ εἷς οὕτω γενέσθαι οὐδὲ σὺν αὐτῷ ἄλλο τι ἐντὸς μεμιγμένον ἔχων, ἀλλ' ὅλος αὐτὸς φῶς ἀληθινὸν μόνον, οὐ μεγέθει μεμετρημένον οὐδὲ σχήματι εἰς ἐλάττωσιν περιγραφὲν οὐδ' αὖ εἰς μέγεθος δι' ἀπειρίας αὐξηθέν, ἀλλ' ἀμέτρητον πανταχοῦ, ὡς ἂν μεῖζον παντὸς μέτρου καὶ παντὸς κρεῖσσον ποσοῦ· εἰ τοῦτο γενόμενον σαυτὸν ἴδοις, ὄψις ἤδη γενόμενος θαρσήσας περὶ σαυτῷ καὶ ἐνταῦθα ἤδη ἀναβεβηκὼς μηκέτι τοῦ δεικνύντος δεηθεὶς ἀτενίσας ἰδέ.*

2) ib.: *ἐὰν δὲ ἴῃ ἐπὶ τὴν θέαν λημιῶν κακίαις καὶ οὐ κεκαθαρμένος, ἢ ἀσθενής, ἀνανδρίᾳ οὐ δυνάμενος τὰ πάνυ λαμπρὰ βλέπειν, οὐδὲν βλέπει.*

3) ib.: *τὸ γὰρ ὁρῶν πρὸς τὸ ὁρώμενον συγγενὲς καὶ ὅμοιον ποιησάμενον δεῖ ἐπιβλέπειν τῇ θέᾳ.*

4) ib.: *οὐ γὰρ ἂν πώποτε εἶδεν ὀφθαλμὸς ἥλιον ἡλιοειδὴς μὴ γεγενημένος οὐδὲ τὸ καλὸν ἂν ἴδοι ψυχὴ μὴ καλὴ γενομένη.* Cf. Goethii illud

Wär' nicht das Auge sonnenhaft,
Die Sonne könnt' es nie erblicken;
Läg' nicht in uns des Gottes eigne Kraft,
Wie könnt uns Göttliches entzücken?

(Zahme Xenien III.)

Fieri igitur eum divinum sive deiformem atque pulchrum oportet, qui Deum et pulchritudinem inspecturus est [1]). Sic enim prius ascendet ad mentem ibique pulchras omnes species contemplabitur atque adfirmabit pulchritudinem esse ideas, quas mens gignit [2]). Quod autem his superius est, ipsius Boni naturam esse dicemus, pulchrum circa se effundentem; eam ab causam id primum pulchrum dicitur [3]). Si enim intelligibilia ipsa distinxeris, pulchritudinem esse dices habitaculum idearum, ipsum vero Bonum, quod superius est, fontem principiumque pulchri [4]). Dum restat aliquid superius pulchrum, quam quod anima assecuta est, naturâ sursum attolitur anima, ab eo sublimis facta, qui infundit amorem; et intellectum quidem transcendit anima, nequit autem supergredi Bonum, quoniam nihil Bono maius esse potest.

Quantopere Plotinus Summo Bono inflammatus sit, inde cognoscas, quod saepissime divino quasi adflatu tactus de pulchritudine eius loquitur; quod non mirandum est. Nam quater, ut Porphyrius memoriae tradit, Plotinus ecstasim habuisse dicitur [5]). Hanc rem iucundissimam altius persequi mihi denegare non possum; praeterea non supervacuum esse existimo ad Plotini mentem melius capiendam. Itaque exponam, quomodo Plotinus alio loco [6]) Summum Bonum et exsultationem eius, qui Boni pulchritudinem intuetur, describat: Qui ad Summum Bonum pervenit, inspicit vitae fontem, fontem mentis, Entis ipsius principium, Boni causam, radicem

---

1) Enn. I, 6, 9: *γενέσθω δὴ πρῶτον θεοειδὴς πᾶς καὶ καλὸς πᾶς, εἰ μέλλει θεάσασθαι τἀγαθόν τε καὶ καλόν.*

2) ib.: *ἥξει γὰρ πρῶτον ἀναβαίνων ἐπὶ τὸν νοῦν κἀκεῖ πάντα εἴσεται καλὰ τὰ εἴδη καὶ φήσει τὸ κάλλος τοῦτο εἶναι, τὰς ἰδέας.*

3) ib.: *τὸ δὲ ἐπέκεινα τούτου τὴν τοῦ ἀγαθοῦ λέγομεν φύσιν προβεβλημένον τὸ καλὸν πρὸ αὑτῆς ἔχουσαν.*

4) ib.: *διαιρῶν δὲ τὰ νοητὰ τὸ μὲν νοητὸν καλὸν τὸν τῶν εἰδῶν φήσει τόπον, τὸ δ' ἀγαθὸν τὸ ἐπέκεινα καὶ πηγὴν καὶ ἀρχὴν τοῦ καλοῦ.*

5) cf. Porphyr., vita Plotini cap. 23.: *τέλος γὰρ αὐτῷ καὶ σκοπὸς ἦν τὸ ἑνωθῆναι καὶ πελάσαι τῷ ἐπὶ πᾶσι θεῷ. ἔτυχε δὲ τετράκις που ὅτε αὐτῷ συνήμην τοῦ σκοποῦ τούτου ἐνεργείᾳ ἀῤῥήτῳ καὶ οὐ δυνάμει.*

6) Enn. VI, 9, 9.

animae[1]). Hîc anima requiescit, hîc vere intelligit nec ullis est obnoxia passionibus; hîc solum vivere re vera contingit, hîc anima Deo praegnans est, hîc vita est mentis actus[2]). Vita vero animae terrena est casus aliquis atque fuga alarumque iactura[3]); illic autem bonum nostrum consistere etiam amor animis ingenitus annuntiat[4]). Propterea enim quod anima ex Deo est, amat eum necessario[5]) et eo commisceri desiderat. Anima cum in mundo intelligibili vivit, coelestem habet amorem, hîc autem communis fit atque vulgaris[6]). Si quis adfectionem eiusmodi coelestem prorsus ignorat, is in humanis amoribus experientiam faciat, quanta felicitas insit in rei ardenter amatae adeptione, quamquam quae hîc a nobis amantur, mortalia sunt atque noxia et imagines quaedam, quae tandem in contrarium transmutantur[7]). Nam quod hîc sectamur, nobis amatum re vera non est; neque enim nostrum bonum est neque id, quod naturaliter exoptamus. Quamobrem hinc emigrare properandum est dolendumque, quod aliquâ hîc ex parte alligati vivamus, ut toto penitus animo complectamur Deum nihilque reliqui sit in nobis, quo non cum Deo cohaereamus[8]). Iam vero in eo vivendi statu animus videre potest

---

1) Enn. VI, 9, 9: *καθορᾷ πηγὴν μὲν ζωῆς, πηγὴν δὲ νοῦ, ἀρχὴν ὄντος, ἀγαθοῦ αἰτίαν, ῥίζαν ψυχῆς.*

2) ib.: *ἐνταῦθα καὶ ἀναπαύεται ψυχή, καὶ κακῶν ἔξω, εἰς τὸν τῶν κακῶν καθαρὸν τόπον ἀναδραμοῦσα, καὶ νοεῖ ἐνταῦθα, καὶ ἀπαθὴς ἐνταῦθα, καὶ τὸ ἀληθῶς ζῆν ἐνταῦθα· .. τὸ δὲ ἐκεῖ ζῆν ἐνέργεια μὲν νοῦ.*

3) ib.: *τὸ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ἐν τούτοις ἔκπτωσις καὶ φυγὴ καὶ πτεροῤῥύησις.*

4) ib.: *δηλοῖ δέ, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖ, καὶ ὁ ἔρως ὁ τῆς ψυχῆς ὁ σύμφυτος.*

5) ib.: *ἐξ ἐκείνου δέ, ἐρᾷ αὐτοῦ ἐξ ἀνάγκης.*

6) ib.: *καὶ οὖσα ἐκεῖ τὸν οὐράνιον ἔρωτα ἔχει· ἐνταῦθα δὲ πάνδημος γίγνεται.*

7) ib.: *καὶ οἷς μὲν ἄγνωστόν ἐστι τὸ πάθημα τοῦτο, ἐντεῦθεν ἐνθυμείσθω ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ἐρώτων, οἷόν ἐστι τυχεῖν, ὧν τις μάλιστα ἐρᾷ, καὶ ὅτι ταῦτα μὲν τὰ ἐρώμενα θνητὰ καὶ βλαβερά, καὶ εἰδώλων ἔρωτες καὶ μεταπίπτει, ὅτι οὐκ ἦν τὸ ὄντως ἐρώμενον οὐδὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν, οὐδ' ὃ ζητοῦμεν.*

8) ib.: *ὥστε ἐξελθεῖν σπεύδειν ἐντεῦθεν καὶ ἀγανακτεῖν ἐπὶ θάτερα δεδεμένους, ἵνα τῷ ὅλῳ αὐτῶν περιπτυξώμεθα. καὶ μηδὲν μέρος ἔχοιμεν, ᾧ μὴ ἐφαπτόμεθα θεοῦ.*

et Deum et se ipsum, quemadmodum fas est videre, atque se ipsum quidem illuminatum, intelligibilis iam luminis plenum [1]). Forsan vero non dicendum est duo esse videntem et visum, sed potius videntem ipsum visum fieri [2]). Itaque spectaculum hoc dictu admodum difficile est. Quo enim pacto pronuntiabit quisquam tanquam alterum, quod, cum videbat, non apparebat alterum, sed secum penitus unum [3])? Qua de causa mysteria nondum initiatis visa patefacere vetant. Homo divinum visurus comparandus est cum viro, qui sacri cuiusdam penetralia iam ingressus statuas omnes in templo dispositas a tergo relinquit, quae quidem egressuro mox ex adyto primae rursus occurrunt post spectaculum illud intimum; statuae enim hae spectacula quaedam sequentia iudicanda sunt [4]). In animo eius, qui iam videt excelsa, non ira, non appetitus alicuius rei inest, non ratio, non intelligentia quaedam neque etiam ipse; sed tanquam raptus, Deo penitus occupatus, in tuto quodam secessu habituque tranquillo prorsusque immobili iam constitutus est suâ ipsius essentiâ neque aliquo aberrans nec circa se ipsum versans, quippe cum penitus conquiescat et ipse iam quasi status evaserit [5]).

Quae autem est via, quâ ad Summum Bonum perveniamus? Triplicem esse ascensum ad mundum intelligibilem tradit philosophus noster [6]). Dicit enim omnes, qui naturâ philosophi sint vel amatorii vel musici, ad Unum ducendos

---

1) Enn. VI, 9, 9: *ἑαυτὸν μὲν ἠγλαϊσμένον φωτὸς πλήρη νοητοῦ.*

2) Enn. VI, 9, 10: *τάχα δὲ οὐδὲ ὄψεται λεκτέον, τὸ δὲ ὀφθέν.*

3) ib.: *δύσφραστον τὸ θέαμα. πῶς γὰρ ἂν ἀπαγγείλειέ τις ὡς ἕτερον, οὐκ ἰδὼν ἐκεῖνο, ὅτε ἐθεᾶτο, ἕτερον, ἀλλὰ ἓν πρὸς ἑαυτόν;*

4) Enn. VI, 9, 11: *ὥσπερ τις εἰς τὸ εἴσω τοῦ ἀδύτου εἰσδύς, εἰς τοὐπίσω καταλιπὼν τὰ ἐν τῷ ναῷ ἀγάλματα, ἃ ἐξελθόντι τοῦ ἀδύτου πάλιν γίγνεται πρῶτα μετὰ τὸ ἔνδον θέαμα· . . ἃ δὴ γίγνεται δεύτερα θεάματα.*

5) ib.: *οὐ γάρ τι ἐκινεῖτο παρ' αὐτῷ, οὐ θυμός, οὐκ ἐπιθυμία ἄλλου παρῆν αὐτῷ ἀναβεβηκότι, ἀλλ' οὐδὲ λόγος οὐδέ τις νόησις οὐδ' ὅλως αὐτός, εἰ δεῖ καὶ τοῦτο λέγειν· ἀλλ' ὥσπερ ἁρπασθεὶς ἢ ἐνθουσιάσας ἡσυχῇ ἐν ἐρήμῳ καὶ κατασταθεὶς γεγένηται ἀτρεμεῖ τῇ αὐτοῦ οὐσίᾳ οὐδαμοῦ ἀποκλίνων οὐδὲ περὶ αὐτὸν στρεφόμενος ἑστὼς πάντη καὶ οἷον στάσις γενόμενος.*

6) cf. Enn. I, 3, 1 sq.

esse. Nam sicut timidi, ita disserit Plotinus, strepitu, sic musicus sonis harmonicis concitatur pronusque est ad pulchrum, quod apparet in sonis, et fugit ubique dissonantiam et id quod unum non est in cantibus atque numeris; sequitur vero numerosum concinnumque [1]). Segregando materiam a ratione appropinquat ad mundum intelligibilem [2]). Praeterea musicus cognoscat id, quo vehementer adficitur, harmoniam esse intelligibilem et omnino ipsum pulchrum, non aliquod pulchrum [3]). Itaque musicus a proportione in voce apparente reducendus est ad proportionem pulchritudinemque mentis.

Amatorius vero memor est quodam modo pulchritudinis; quia autem separatus est ab ipsa, non potest perdiscere eam; sed perculsus a pulchris, quae adspectui patent, vehementer concitatur [4]). Itaque hic, ne uno quasi corpore se adfici patiatur, docendus est, ut ratione ad omnia ductus corpora consideranda cognoscat in cunctis esse idem, quod quidem a corporibus diversum sit et aliunde procedat aliisque magis insit velut in studiis legibusque pulchris [5]). Praeterea ostendendum est etiam in artibus et in scientiis atque in virtutibus pulchritudinem inesse atque in cunctis unam [6]). Tum demonstretur, quomodo existat haec pulchritudo. Denique a virtutibus ad intellectum atque ipsum Ens perveniendum est [7]).

1) Enn. I, 3, 1: *ὥσπερ οἱ δειλοὶ πρὸς τοὺς ψόφους, οὕτω καὶ τοῦτον* (sc. *τὸν μουσικὸν*) *πρὸς τοὺς φθόγγους καὶ τὸ καλὸν τὸ ἐν τούτοις ἕτοιμον, φεύγοντα δὲ ἀεὶ ἀνάρμοστον καὶ τὸ μὴ ἓν ἐν τοῖς ᾄδομένοις καὶ ἐν τοῖς ῥυθμοῖς τὸ εὔρυθμον καὶ τὸ εὔσχημον δίωκειν.*

2) ib.: *χωρίζοντα τὴν ὕλην ἐφ' ὧν αἱ ἀναλογίαι καὶ οἱ λόγοι εἰς τὸ κάλλος τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἀκτέον.*

3) ib.: *καὶ διδακτέον, ὡς περὶ ἃ ἐπτόητο ἐκεῖνα ἦν, ἡ νοητὴ ἁρμονία καὶ τὸ ἐν ταύτῃ καλὸν καὶ ὅλως τὸ καλόν, οὐ τό τι καλὸν μόνον.*

4) Enn. I, 3, 2: *χωρὶς δὲ ὧν ἀδυνατεῖ καταμαθεῖν, πληττόμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἐν ὄψει καλῶν περὶ αὐτὰ ἐπτόηται.*

5) ib.: *διδακτέον οὖν αὐτὸν μὴ περὶ ἓν σῶμα πεσόντα ἐπτοῆσθαι, ἀλλ' ἐπὶ πάντα ἀκτέον τῷ λόγῳ σώματα δεικνύντα τὸ ἐν πᾶσι ταὐτὸν καὶ ὅτι ἕτερον τῶν σωμάτων καὶ ὅτι ἄλλοθεν λεκτέον καὶ ὅτι ἐν ἄλλοις μᾶλλον· οἷον ἐπιτηδεύματα καλὰ καὶ νόμους καλοὺς δεικνύντα.*

6) ib.: *καὶ ὅτι ἐν τέχναις καὶ ἐν ἐπιστήμαις καὶ ἐν ἀρεταῖς. εἶτα ἓν ποιητέον καὶ διδακτέον, ὅπως ἐγγίνονται.*

7) ib.: *ἀπὸ δὲ τῶν ἀρετῶν ἤδη* (sc. *δεῖ*) *ἀναβαίνειν ἐπὶ νοῦν, ἐπὶ τὸ ὄν.*

Philosophus naturâ promptus est et quasi alatus neque indigens separatione a terrenis [1]). Per certos disciplinarum gradus ad Summum perveniet; potest enim ratione de unoquoque dicere, quid sit, quo ab aliis differat quove conveniat [2]).

Hae sunt tres viae, quae ad Deum ferunt. Certe non est difficile viam musicae ad rationem pulchritudinis sensibilis et viam amoris ad pulchritudinem intelligibilem referre. Omnibus praestat philosophus et eius est se totum Divino dare.

Sed haec hactenus. Restat, ut de pulchro, quod est in arte, loquamur. Priusquam autem ad hanc rem aggrediamur, breviter ratio, quae est inter Bonum atque pulchrum, explicanda est [3]). Bonum vel Unum est, ut supra diximus, fons omnium, quae sunt. Mens et esse non idem sunt atque Bonum, sed ex eo prodierunt. Bonum est causa mensurae, ipsum vero neque mensuram neque formam habet [4]). Primum pulchrum esse mentem Plotinus docet [5]). Alio autem loco primum pulchrum ei est Ens et quatemus aliquid vere est, pulchrum est, et quatenus aliquid pulchrum est, vere habet esse [6]). Hae sententiae non sunt inter se contrariae. Nam Bonum est causa, cur aliquid pulchrum sit, est pulchritudo omnem pul-

---

1) Enn. I, 3, 3: *ὁ δὲ φιλόσοφος τὴν φύσιν ἕτοιμος οὗτος καὶ οἷον ἐπτερωμένος καὶ οὐ δεόμενος χωρίσεως, ὥσπερ· οἱ ἄλλοι οὗτοι, κεκινημένος πρὸς τὸ ἄνω.*

2) Enn. I, 3, 4.

3) Platonis Bonum non seiungitur a pulchro; cf. Creuzeri lib. de pulchr. annot. p. 294.

4) Enn. VI, 7, 32: *ἀρχὴ δὲ τὸ ἀνείδεον, οὐ τὸ μορφῆς δεόμενον, ἀλλ' ἀφ' οὗ πᾶσα μορφὴ νοερά.*

5) Enn. V, 8, 8: *καλὸν οὖν πρώτως* (sc. *ὁ νοῦς*) .. *τὸ πρὸ αὐτοῦ οὐδὲ καλὸν ἐθέλει εἶναι.*

6) Enn. V, 8, 9: *ποῦ γὰρ ἂν εἴη τὸ καλόν, ἀποστερηθὲν τοῦ εἶναι ; ποῦ δ' ἂν ἡ οὐσία τοῦ καλὸν εἶναι ἐστερημένη ; ἐν τῷ γὰρ ἀπολειφθῆναι τοῦ καλοῦ ἐλλείπει καὶ τῇ οὐσίᾳ. διὸ καὶ τὸ εἶναι ποθεινόν ἐστιν, ὅτι ταὐτὸν τῷ καλῷ καὶ τὸ καλὸν ἐράσιμον, ὅτι τὸ εἶναι. πότερον δὲ ποτέρου αἴτιον, τί χρὴ ζητεῖν, οὔσης τῆς φύσεως μιᾶς ; ... καὶ κατὰ τοσοῦτον ἔστι, καθ' ὅσον μετείληφε κάλλους τοῦ κατὰ τὸ εἶδος καὶ λαβοῦσα ὅσῳ ἂν λάβῃ μᾶλλον τελειοτέρα.*

chritudinem excedens, est pulchritudinis flos et vis et principium[1]) et finis[2]). Pulchrum indiget Bono, sed Bonum non indiget pulchro[3]). Pulchrum per se amorem infundere non potest; hic proficiscitur a iucunditate, quam accipit pulchrum a Bono. Si igitur vim efficacem Boni ad id, quod ex Bono oritur, animadvertimus, existunt voluptates, quas referimus ad pulchrum, stupor videlicet et admiratio atque amor; propterea igitur, quod Bonum has voluptates excitat, in Bono pulchrum est[4]). Haec autem Boni facultas tum demum efficax esse potest, cum apparet in iis, quae ab ipso profecta sunt[5]). Itaque mirandum non est, quod Plotinus multis locis etiam Bono omnes effectus attribuit, quos non habet nisi cum ut pulchrum apparet.

Cum hac de Bono et pulchro sententia coniuncta est Plotini de pulchro artificiali doctrina. Vis generativa et formativa artificis eum allexit; nam haec vis similis est Bono, quod ipsum sine forma est et tamen nihilo minus causa omnis formae, quod sine mensura quidem est et infinitum, sed tamen coërcendum est et determinandum, si quid producturum est[6]).

Finge, sic incipit disputator noster subtilis, duas moles lapideas prope se positas, quarum altera quidem incomposita sit et inartificialis, altera vero per artem in statuam iam exculta[7]). Lapis igitur artificiosus protinus pulcher apparebit,

---

1) Enn. VI, 7, 32: *κάλλος ὑπὲρ κάλλος . . δύναμις οὖν παντὸς καλοῦ ἄνθος ἐστί, κάλλος καλλοποιόν· καὶ γὰρ γεννᾷ αὐτὸ καὶ κάλλιον ποιεῖ τῇ παρ' αὐτοῦ περιουσίᾳ τοῦ κάλλους, ὥστε ἀρχὴ κάλλους καὶ πέρας κάλλους.* Ib. infr.: *τὸ δὲ ὄντως ἦ τὸ ὑπέρκαλον.*

2) Enn. V, 5, 12: *καὶ οἴονται δὲ τἀγαθὸν λαβόντες ἀρκεῖν αὐτοῖς ἅπαντες· εἰς γὰρ τὸ τέλος ἀφῖχθαι.*

3) ib.: *τὸ μὲν ἀγαθὸν αὐτὸ οὐ δεῖται τοῦ καλοῦ, τὸ δὲ καλὸν ἐκείνου.*

4) Cf. praeclarum locum illum VI, 7, 32.

5) Cf. Ed. Mueller. Gesch. d. Theorie der Kunst bei den Alten II, 309.

6) Cf. Ed. Mueller. l. c. II, 312.

7) Enn. V, 8, 1: *κειμένων τοίνυν ἀλλήλων ἐγγύς, ἔστω δέ, εἰ βούλει, λίθων ἐν ὄγκῳ, τοῦ μὲν ἀρρυθμίστου καὶ τέχνης ἀμοίρου, τοῦ δὲ ἤδη τέχνῃ κεκρατημένου εἰς ἄγαλμα θεοῦ ἢ καί τινος ἀνθρώπου.*

non autem propterea quod est lapis, alioquin altera quoque moles similiter formosa esset, sed eo, quod speciem habet, quam ars adhibuit [1]). Hanc autem speciem non habebat materia, sed inerat in excogitante, priusquam in lapidem deveniret; erat autem in artifice non quatenus oculos et manus habebat artifex, sed quatenus arte praeditus erat [2]). Erat igitur in arte pulchritudo haec multo praestantior [3]). Neque enim species ipsa, quae in artifice inest, venit in lapidem, sed manet illa quidem, alia vero ab illa interim prodit minor, atque ne haec quidem pura permanet in se ipsa neque qualem optabat artifex, sed quatenus arti materia paruit [4]). Ars autem cum pulchrum faciat secundum rationem sive notionem eius, quod facit — nam quod est et habet, tale quoque facit — profecto verius pulchra est, propterea quod possidet artis pulchritudinem, quae est maior excellentiorque omnibus iis, quae in conspectu ponuntur [5]). Quatenus enim forma procedens in materiam distenditur, eatenus debilior fit eâ, quae manet in uno [6]). Quidquid enim in se distractionem sive dispersionem patitur, amittit semper aliquid; ut robur amittit robur, calor calorem, ita pulchritudo pulchritudinem [7]). Atque omne primum efficiens secundum se ipsum oportet praestantius

---

1) Enn. V, 8, 1: *φανείη μὲν ἂν ὁ ὑπὸ τῆς τέχνης γεγενημένος εἰς εἴδους κάλλος καλὸς οὐ παρὰ τὸ εἶναι λίθος· ἦν γὰρ ἂν καὶ ὁ ἕτερος ὁμοίως καλός· ἀλλὰ παρὰ τοῦ εἴδους ὃ ἐνῆκεν ἡ τέχνη.*

2) ib.: *τοῦτο μὲν τοίνυν τὸ εἶδος οὐκ εἶχεν ἡ ὕλη, ἀλλ' ἦν ἐν τῷ ἐννοήσαντι καὶ πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὸν λίθον· ἦν δ' ἐν τῷ δημιουργῷ οὐ καθ' ὅσον ὀφθαλμοὶ ἢ χεῖρες ἦσαν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι μετεῖχε τῆς τέχνης.*

3) ib.: *ἦν ἄρα ἐν τῇ τέχνῃ τὸ κάλλος τοῦτο ἄμεινον πολλῷ.*

4) ib.: *οὐ γὰρ ἐκεῖνο ἦλθεν εἰς τὸν λίθον τὸ ἐν τῇ τέχνῃ, ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν μένει, ἄλλο δὲ ἀπ' ἐκείνης ἔλαττον ἐκείνου· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἔμεινε καθαρὸν ἐν αὐτῷ οὐδὲ οἷον ἐβούλετο, ἀλλ' ὅσον εἶξεν ὁ λίθος τῇ τέχνῃ.*

5) ib.: *εἰ δ' ἡ τέχνη ὅ ἐστι καὶ ἔχει τοιοῦτον ποιεῖ· καλὸν δὲ ποιεῖ κατὰ λόγον οὗ ποιεῖ· μειζόνως καὶ ἀληθεστέρως καλή ἐστι τὸ κάλλος ἔχουσα τὸ τέχνης, μεῖζον μέντοι καὶ κάλλιον ἢ ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ ἔξω.*

6) ib.: *καὶ γὰρ ὅσῳ ἰὸν εἰς τὴν ὕλην ἐκτέταται, τόσῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἐν ἑνὶ μένοντος.*

7) ib.: *ἀφίσταται γὰρ ἑαυτοῦ πᾶν διστάμενον, εἰ ἰσχύς, ἐν ἰσχύι, εἰ θερμότης, ἐν θερμότητι, εἰ ὅλως δύναμις, ἐν δυνάμει, καὶ κάλλος ἐν κάλλει.*

esse facto; neque enim ignorantia musicae facit musicum sed musica; atque quidem musicam in sono sensibili procreat ea, quae superior est [1]). Si quis autem artes contempserit, cum naturam imitantes faciant artifices, respondendum erit primo quidem naturam quoque alia imitari; deinde artes non id quod cernitur oculis imitari, sed ad ipsas recurrere rationes, ex quibus constat agitque natura [2]); praeterea multa ex se ipsis facere artes et adiungere insuper aliquid, ubi quid perfectioni deest, cum artes in se habeant pulchritudinem et artifices ideam summi artificis adspicere possint [3]). Qua de causa Phidias Iovem fingere potuit, imaginatus talem, qualis ipse Iuppiter appareret, si quando oculis nostris occurrere vellet [4]).

Quorum vero opera artes imitari dicuntur, pulchra naturaliter effecta, consideremus, rationalia scilicet animalia et irrationalia cuncta, praecipue ea, quae maxime perfecta sunt specie, quam optabat artifex, adhibitâ [5]). Quaenam igitur in his est pulchritudo? Unde est pulchritudo Helenae vel mulierum, quae habent conspicuam pulchritudinem [6])? Nonne species haec est, quae descendit in id, quod nascitur ex artifice, sicut in artificia quoque ab artibus pulchritudinem proficisci diximus [7])?

---

1) Enn. V, 8, 1: *καὶ τὸ πρῶτον ποιοῦν πᾶν καθ' αὐτὸ κρεῖττον εἶναι δεῖ τοῦ ποιουμένου· οὐ γὰρ ἡ ἀμουσία μουσικόν, ἀλλ' ἡ μουσική, καὶ τὴν ἐν αἰσθητῷ ἡ πρὸ τούτου.*

2) ib.: *εἰ δέ τις τὰς τέχνας ἀτιμάζει, ὅτι μιμούμεναι τὴν φύσιν ποιοῦσι, πρῶτον μὲν φατέον καὶ τὰς φύσεις μιμεῖσθαι ἄλλα· ἔπειτα δεῖ εἰδέναι, ὡς οὐχ ἁπλῶς τὸ ὁρώμενον μιμοῦνται, ἀλλ' ἀνατρέχουσιν ἐπὶ τοὺς λόγους, ἐξ ὧν ἡ φύσις·*

3) ib.: *εἶτα καὶ ὅτι πολλὰ παρ' αὐτῶν ποιοῦσι. καὶ προστιθέασι γὰρ ὅτῳ τι ἐλλείπει, ὡς ἔχουσαι τὸ κάλλος.*

4) ib.: *ἐπεὶ καὶ ὁ Φιδίας τὸν Δία πρὸς οὐδὲν αἰσθητὸν ποιήσας, ἀλλὰ λαβὼν οἷος ἂν γένοιτο, εἰ ἡμῖν ὁ Ζεὺς δι' ὀμμάτων ἐθέλοι φανῆναι.*

5) Enn. V, 8, 2: *τὰ φύσει κάλλη γινόμενα καὶ λεγόμενα, θεωρῶμεν, λογικά τε ζῷα καὶ ἄλογα πάντα καὶ μάλιστα ὅσα κατώρθωται αὐτῶν τοῦ πλάσαντος αὐτὰ καὶ δημιουργήσαντος ἐπικρατήσαντος τῆς ὕλης καὶ εἶδος, ὃ ἐβούλετο παρασχόντος.*

6) ib.: *πόθεν δὴ ἐξέλαμψε τὸ τῆς Ἑλένης τῆς περιμαχήτου κάλλος ἢ ὅσαι γυναικῶν Ἀφροδίτης ὅμοιαι κάλλει;*

7) ib.: *ἆρ' οὐκ εἶδος μὲν πανταχοῦ τοῦτο, ἦκον δὲ ἐπὶ τὸ γενόμενον*

Ut planius intelligamus secundum Plotinum ideam sive mentem gignere pulchritudinem apponamus locum hunc[1]) Plotini insignem: „Dii omnes pulchri, venusti, venerandi, inaestimabili decore pollentes. Verum quidnam est, quo dii sunt tales? Est utique intellectus: intellectus, inquam, potissimum in eis agens, ut videantur. Neque enim ex eo, quod eorum pulchra sunt corpora: quibus enim corpora sunt pulchra, hi non ob id ipsum sunt dii; sed secundum mentem dii sunt dii atque non ex eo, quod pulchra illis adsunt corpora, dii censentur pulchri.“

Quid igitur, ita pergit Plotinus, pulchrane opera quidem sunt ratioque in ipsa materia; ratio autem, quae non est in materia, sed in agente, prima illa et a materia libera, non est pulchritudo[2])? Certe summam pulchritudinem eam esse oportet. Nam si statua, quae est in capite artificis certae materiae accommodata, multo pulchrior perfectiorque est quam statua, quae in conspectu ponitur, quanto pulchrior est idea, quae ex arte et animo artificis orta certae materiae non est accommodata[3])?

Si moles per se pulchra esset, sequeretur, ut ratio ipsa agens, quoniam non est moles, non esset pulchra; sin autem

---

ἐκ τοῦ ποιήσαντος, ὥσπερ ἐν ταῖς τέχναις ἐλέγετο ἐπὶ τὰ τεχνιτὰ ἰέναι παρὰ τῶν τεχνῶν;

1) Enn. V, 8, 3: *σεμνοὶ μὲν γὰρ πάντες θεοὶ καὶ καλοὶ καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν ἀμήχανον. ἀλλὰ τί ἐστι δι' ὃ τοιοῦτοί εἰσιν; ἢ νοῦς καὶ ὅτι μᾶλλον νοῦς ἐνεργῶν ἐν αὐτοῖς ὥστε ὁρᾶσθαι. οὐ γὰρ δὴ ὅτι αὐτῶν καλὰ τὰ σώματα· καὶ γὰρ οἷς ἐστι σώματα οὐ τοῦτό ἐστιν αὐτοῖς τὸ εἶναι θεοῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν νοῦν καὶ οὗτοι θεοί. καλοὶ δὴ οἱ θεοί.* cf. R. Volkmanni lib.: Die Höhe der antiken Aesthetik p. 151: Überall wo das geistige Auge des Menschen in seiner Umgebung auf Gegenstände trifft, an denen ihm eine Idee entgegen leuchtet, ein geistiges Etwas, das in sympathetische Beziehung zu seinem Innern tritt, auf Gegenstände, bei denen der Gedanke ein siegreiches Übergewicht über die Form hat, da findet er Schönes.

2) Enn. V, 8, 2: *τί οὖν; καλὰ μὲν τὰ ποιήματα καὶ ὁ ἐπὶ τῆς ὕλης λόγος, ὁ δὲ μὴ ἐν ὕλῃ, ἀλλ' ἐν τῷ ποιοῦντι λόγος οὐ κάλλος, ὁ πρῶτος καὶ ἄυλος οὗτος;*

3) cf. Ed. Mueller. l. c. tom. II. p. 315.

species sive in magna sive in parva mole similiter movet afficitque vi sua animum intuentis, certe pulchritudo non est attribuenda magnitudini molis [1]). Praeterea non percipimus neque movemur, si forma est extra materiam; sin autem forma apparet in materia, afficit [2]). At vero per oculos nihil nisi rerum species influit; nam non possent per angustissimum amplissima penetrare [3]). Contrahitur vero etiam magnitudo, quae non mole, sed specie effecta est [4]).

Causam effectûs pulchri oportet aut esse deformem aut indifferentem [5]) aut pulchram. Si deformis esset, certe contrarium non efficeret; si indifferens, curnam potius pulchrum aliquod faceret quam deforme [6])? Naturam igitur, rerum tam pulchrarum artificem, pulchram esse necesse est. Quotiens autem aliquis admiratur opus ad exemplum fabricatum, exemplar ipsum admiratur [7]). Sed mirandum non est, si admirator imaginis cuiusdam, quid patiatur, ignoret: quandoquidem etiam amatores et omnino omnes, qui pulchritudinem terrenam admirantur, ignorant se propter supernam pulchritudinem sic adfectos esse; et perfecto propter illam ita sunt adfecti [8]). Si non esset mundus intelligibilis, hoc mundo, in quo vivimus, nihil pulchrius esse posset [9]). Itaque non recte sentiunt, qui

1) Enn. V, 8, 2: *εἰ μὲν ὁ ὄγκος ἦν καλὸς καθ' ὅσον ὄγκος ἦν, ἐχρῆν τὸν λόγον, ὅτι μὴ ἦν ὄγκος, τὸν ποιήσαντα μὴ καλὸν εἶναι· εἰ δέ, ἐάν τε ἐν σμικρῷ ἐάν τε ἐν μεγάλῳ τὸ αὐτὸ εἶδος ᾖ, ὁμοίως κινεῖ καὶ διατίθησι τὴν ψυχὴν τὴν τοῦ ὁρῶντος τῇ αὑτοῦ δυνάμει, τὸ κάλλος οὐ τῷ τοῦ ὄγκου μεγέθει ἀποδοτέον.*

2) ib.: *τεκμήριον δὲ καὶ τόδε, ὅτι ἔξω μὲν ἕως ἐστίν, οὔπω εἴδομεν, ὅταν δὲ εἴσω γένηται, διέθηκεν.*

3) ib.: *εἴσεισι δὲ δι' ὀμμάτων εἶδος ὂν μόνον ἢ πῶς διὰ μικροῦ;*

4) ib.: *οὐ μέγα ἐν ὄγκῳ, ἀλλ' εἶδει γενόμενον μέγα.*

5) ib.: *ἀδιάφορον.*

6) ib.: *αἰσχρὸν μὲν οὖν ὂν οὐκ ἂν τὸ ἐναντίον ποιήσειεν, ἀδιάφορον δὲ τί μᾶλλον καλὸν ἢ αἰσχρόν;*

7) Enn. V, 8, 8: *πᾶν γὰρ τὸ κατ' ἄλλο ποιηθὲν ὅταν τις θαυμάσῃ, ἐπ' ἐκεῖνο ἔχει τὸ θαῦμα, καθ' ὅ ἐστι πεποιημένον.*

8) ib.: *εἰ δ' ἀγνοεῖ ὃ πάσχει, θαῦμα οὐδέν· ἐπεὶ καὶ οἱ ἐρῶντες καὶ ὅλως οἱ τὸ τῇδε κάλλος τεθαυμακότες ἀγνοοῦσιν, ὅτι δι' ἐκεῖνο· δι' ἐκεῖνο γάρ.*

9) ib.: *εἰ μὴ ἐκεῖνο ἦν τὸ ὑπέρκαλον κάλλει ἀμηχάνῳ, τί ἂν τούτου τοῦ ὁρωμένου ἦν κάλλιον;*

huius mundi pulchritudini detrahunt, nisi forte in detrahendo cogitant hunc mundum inferiorem esse illo exemplari[1]).

Ars naturam superare non potest. Nam in facie viventis quidem magis pulchritudinis splendor apparet, in defuncti vero facie, etiamsi nondum manifeste mutata figura est, vix pulchritudinis restat vestigium[2]). Quam ob rem ipsa viventis forma, etiamsi minus composita est, tamen pulchrior apparet quam imaginis pulchritudo[3]). Nam pulchritudo non est symmetria, sed id, quod in proportione refulget[4]). Itaque verus artifex quam proxime accedere studebit ad naturam[5]) et imaginibus suis magis vitam animamque dabit quam proportionem. Nam imagines, quae videntur vivaciores, etiam pulchriores occurrunt, quamvis aliae exactiore sint mensurâ compositae[6]). Etiamsi ars naturam, ut supra diximus, superare non potest, tamen pulchrum in arte apparens gradus est perfectior pulchritudinis, quam in operibus naturae. Nam artifex Gratias summumque Deum format transferendo ideas pulchras, quas in intimo aspicit, ad materiam[7]). Qui igitur pulchrum et in natura et in artificiis cognoscere vult, cogitationes altas ex iis elicere debet. Eo artifex naturam imitatur, quod animum attolit ad notiones, quibus natura in pulchris operibus procreandis utebatur vel quod magnam cogitationem eorum iterum ac fortasse rectius cogitat[8]). Propterea igitur quod species multo pulchrior est quam imago, species illa, secundum quam imago facta est, admiratione digna est. Qua de

1) Enn. V, 8, 8: *ὅθεν οὐκ ὀρθῶς οἱ μεμφόμενοι τούτῳ, εἰ μὴ ἄρα καθ' ὅσον μὴ ἐκεῖνό ἐστι.*

2) Enn. VI, 7, 22: *διὰ τί γὰρ ἐπὶ μὲν ζῶντος προσώπου μᾶλλον τὸ φέγγος τοῦ καλοῦ, ἴχνος δ' ἐπὶ τεθνηκότος;*

3) ib.: *αἰσχίων ζῶν καλλίων τοῦ ἐν ἀγάλματι καλοῦ.*

4) ib.: *διὸ καὶ ἐνταῦθα φατέον μᾶλλον τὸ κάλλος, τὸ ἐπὶ τῇ συμμετρίᾳ ἐπιλαμπόμενον ἢ τὴν συμμετρίαν εἶναι.*

5) ib.: *ὅτι ψυχὴν ἔχει.*

6) ib.: *τῶν ἀγαλμάτων δὲ τὰ ζωτικώτερα καλλίω, κἂν συμμετρότερα τὰ ἕτερα ᾖ.*

7) Cf. Enn. V, 8, 1. (Vid. supra p. 33. adnot. 2.).

8) Cf. Enn. V, 8, 1 et R. Volkmann. l. c. p. 151. Coterum vid. supra p. 33. adnott. 3. et 4.

causa Plotinus discipulis atque amicis suis effigiem ad imaginem expressam relinquere noluit, ut Porphyrius memoriae tradit, et effigiem nominabat simulacrum simulacri [1]).

Alio loco [2]) Plotinus de arte sic loquitur: „Anima mundi facit non adventiciâ quâdam sententiâ nec consilium considerationemve expectans: sic enim non per naturam, sed per artem faceret acquisitam. Nam ars posterior est naturâ atque imitatur umbratilia debiliaque imitamina, fabricans ludicria quaedam parvique momenti, multis ad simulacra fingenda machinis utens". Considerandum est Plotinum hoc loco et alibi actum generandi respicere. „Nam sapientia artis quidem humanae coacervata est", ut ait philosophus, „ex multis actibus meditationum: sapientia vero ipsius naturae est unum quiddam" [3]).

Haec est Plotini de pulchro doctrina. Quae quanti aestimanda sit cognoscemus, si origines huius de pulchro doctrinae examinaverimus.

Plotinum praecipue Platonis et Aristotelis doctrinas complexum esse constat inter omnes. In Hippia maiore quaerit Socrates quid sit *αὐτὸ τὸ καλόν* [4]). Hippias sophista pulchrum virginem esse pulchram dicit [5]); paulo post pulchrum esse utile atque commensuratum affirmat. His definitionibus refutatis Socrates dicit haec: „Pulchrum est id, quod auditu et visu

---

1) Cf. Porphyrii vita Plotin. cap. 1.: *οὐ γὰρ ἀρκεῖ φέρειν ὃ ἡ φύσις εἴδωλον ἡμῖν περιτέθεικεν, ἀλλὰ καὶ εἰδώλου εἴδωλον συγχωρεῖν αὐτὸν ἀξιοῦν πολυχρονιώτερον καταλιπεῖν ὡς δή τι τῶν ἀξιοθεάτων ἔργων;*

2) Enn. IV, 3, 10: *ἡ δὲ ποιεῖ οὐκ ἐπακτῷ γνώμῃ οὐδὲ βουλὴν ἢ σκέψιν ἀναμείνασα· οὕτω γὰρ ἂν οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατ' ἐπακτὸν τέχνην ἂν ποιοῖ. τέχνη γὰρ ὑστέρα αὐτῆς καὶ μιμεῖται ἀμυδρὰ καὶ ἀσθενῆ ποιοῦσα μιμήματα, παίγνια ἄττα καὶ οὐ πολλοῦ ἄξια, μηχαναῖς πολλαῖς εἰς εἰδώλων φύσιν προσχρωμένη.*

3) Enn. V, 8, 5: *ἀλλ' ὁ τεχνίτης πάλιν αὖ εἰς σοφίαν φυσικὴν ἔρχεται, καθ' ἣν γεγένηται, οὐκέτι συντεθεῖσαν ἐκ θεωρημάτων, ἀλλ' ὅλην ἕν τι, οὐ τὴν συγκειμένην ἐκ πολλῶν εἰς ἕν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναλυομένην εἰς πλῆθος ἐξ ἑνός.*

4) p. 288 A.

5) ib. p. 287 E.: *παρθένος καλὴ καλόν.*

iucundum est“ [1]). Hanc quoque definitionem angustam esse nemo est quin videat.

Plato singula pulchra eatenus pulchra esse dicit, quatenus participant notionem pulchritudinis. Pulchritudinem autem idearum ipsarum ex maiore et vera pulchritudine derivare non potuit. Nam Platonis Bonum est summa idea intra mundum idearum, Plotini vero Bonum supra mundum idearum positum est. Qua de causa Plato vere pulchrum in figuris mathematicis, ut in globo et cubo, quaerere poterat [2]), quas Plotinus vix pulchras invenisset. Platonis Bonum per se nihil procreare potest, sed immotum est atque quiescens; Plotini vero Bonum vel Unum est fons atque origo omnium, quae sunt, quin etiam intellectûs ipsius [3]). Ideas ex divina mente emanare Plato quidem docet; Plotinus vero ideas esse dicit divinam mentem. Apud Platonem igitur in mente est origo idearum quaerenda, sed apud Plotinum in Bono. Plotinus omnia ex summo principio derivat per generationem [4]).

Bonum caret, ut supra diximus, omni formâ, quia infinitum est. Eâdem ex causa infinitum desiderium movere potest Bonum et anima, desiderio flagrans se cum Uno unire, formam ipsam amittit [5]). Haec affectio animi, quam Plotinus tam gravissimis tamque verissimis verbis describit, infinitum scilicet desiderium, quod expleri non potest, est causa philosophiae Plotinianae [6]).

---

1) Plat. Hipp. mai. p. 299 C: *δι' ἀκοῆς καὶ ὄψεως.*

2) Plat. Phileb. p. 51 C sq.: *εὐθύ τι λέγω . . καὶ περιφερὲς καὶ ἀπὸ τούτων δὴ τά τε τοῖς τόρνοις γιγνόμενα ἐπίπεδά τε καὶ στερεὰ καὶ τὰ τοῖς κανόσι καὶ γωνίαις· . . . ταῦτα γὰρ οὐκ εἶναι πρός τι καλὰ λέγω, καθάπερ ἄλλα, ἀλλ' ἀεὶ καλὰ καθ' αὑτὰ πεφυκέναι καί τινας ἡδονὰς οἰκείας ἔχειν, οὐδὲν ταῖς τῶν κνήσεων προσφερεῖς.*

3) Cf. Enn. VI, 9.

4) Cf. Enn. VI, 9 et Richter, Neuplatonische Studien III, 57.

5) Enn. VI, 7, 34: *καὶ οὐκ ἔτι θαυμάσομεν τὸ τοὺς δεινοὺς πόθους παρέχον, εἰ πάντῃ ἀπήλλακται καὶ μορφῆς νοητῆς· ἐπεὶ καὶ ψυχή, ὅταν αὐτοῦ ἔρωτα σύντονον λάβῃ, ἀποτίθεται πᾶσαν, ἣν ἔχει, μορφὴν καὶ ἥτις ἂν καὶ νοητοῦ ᾖ ἐν αὐτῇ.*

6) Cf. A. Richter l. c. I. p. 7: „Die Veranlassung zur Entstehung der Philosophie Plotins . . (liegt) in dem inneren Zuge und

Artem esse imitationem vulgaris rei et statuas colosseas, ut Iovem Olympium, quem alii rerum scriptores summis laudibus praedicant [1]), esse imagines falsas et comparandas cum vanis orationibus sophistarum Plato dixit eodem tempore, quo Graeci respiciebant ad artificia aetatis illius clarissimae, quae dicitur Periclis [2]).

---

notwendigen Entwickelungsgange des Gedankens, der, wenn er das Irdische durchmessen, selbst auf das Ewige gelenkt wird". Cf. Ed. Mueller. l. c. II. p. 307.

1) Cf. Quintil. Inst. Orat. XII, 10, 9: maiestas operis deum aequavit. Cf. Dio Chrysost. Orat. XII. p. 400 R (ed. Emper.): *ἀνθρώπων δέ, ὃς ἂν ᾖ παντελῶς ἐπίπονος τὴν ψυχήν, πολλὰς ἀπαντλήσας ξυμφορὰς καὶ λύπας ἐν τῷ βίῳ μηδὲ ὕπνον ἡδὺν ἐπιβαλλόμενος, καὶ ὃς δοκεῖ μοι κατεναντίον στὰς τῇσδε τῆς εἰκόνος ἐκλαθέσθαι πάντων, ὅσα ἐν ἀνθρωπίνῳ βίῳ δεινὰ καὶ χαλεπὰ γίγνεται παθεῖν· οὕτω σύγε (ὦ Φειδία) ἀνεῦρες καὶ ἐμηχανήσω θέαμα ἀτεχνῶς· νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων* (cf. Odyss. IV, 221). *τοσοῦτο φῶς καὶ τοσαύτη χάρις ἔπεστιν ἀπὸ τῆς τέχνης* etc. cf. Epictet. I, 6, 23: *εἰς Ὀλυμπίαν μὲν ἀποδημεῖτε, ἵν' εἰδῆτε τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ ἀτύχημα ἕκαστος ὑμῶν οἴεται τὸ ἀνιστόρητος τούτων ἀποθανεῖν.*

2) Cf. Volkmann l. c. p. 131. Plat. Sophist. p. 234 b sqq., Rep. p. 373 b et 600 e sqq., Leg. p. 889 b sqq. Cf. Stahr ad Aristotelis artem poëticam p. 16. sqq.: „Durch Platos ganze Betrachtungsweise der Kunst geht eine heftige Polemik gegen die Kunst... Weil alle Künste „nachahmende" sind, so fehlt ihnen nach Platon alle Realität. Sie vermögen nur den Schein der Wirklichkeit und Wesenheit der Dinge zu geben; sie gehen nur auf Sinnenreiz und Täuschung des Hörers und Beobachters. Die Künstler selbst haben keine Einsicht in das wahre Wesen der Dinge, deren Scheinbilder sie hervorbringen... Es ist ein wunderbares Verhältnis, in welchem hier Theorie und Praxis der Aesthetik geschichtlich vor uns auftreten. Während Phidias und Polyklet so eben erst ihrem Volke die unerreichten Ideale der plastischen Erhabenheit in ihren Götterbildern gegeben, Skopas und Praxiteles ihnen das Urbild der Schönheit in der schaumgeborenen Göttin der Liebe und die höchste Tragik des Menschenschicksals in der Gruppe der Niobe und ihrer Kinder vor die staunenden Augen gestellt, Aeschylos und Sophokles den Hellenen die Musterbilder tragischer Kunst geschaffen hatten — sehen wir die Theorie bei Platon in den Kinderschuhen einer Aesthetik einhergehen, die von dem wahren Verständnisse und der richtigen Würdigung dieser Schöpfungen, um welche alle späteren

Contra hanc artis contemptionem disputat Aristoteles. Artem quamquam imitationem naturae esse dicit[1]), tamen artem multo pluris aestimat quam Plato, quin etiam *κάθαρσιν τῶν παθημάτων*[2]) gigni artificiis affirmat. Praeterea operationem phantasiae noverat Aristoteles, quamquam imaginationem esse fontem artis nesciebat.

Quid est igitur, quod in Plotini doctrina laudemus? Plotinus doctrinas Platonis et Aristotelis de pulchro contrarias coniunxit atque perfecit; praeterea recte aliorum philosophorum de pulchro dicta consentiunt et commode necti possunt cum Plotini de pulchro doctrina[3]). Plato corpora pulchra esse docet, quatenus participent ideam pulchritudinis: Plotinus nobis accurate dicit et probat, quid sit, quod pulchrum reddat: „ideam penetrare oportere materiam."

Et Aristoteles et Plotinus vindicant arti locum insignem; uterque eorum ab arte emendationem quasi animi et morum proficisci affirmant. Aristoteles vim esse in artifice, quâ ad naturam imitandam atque perficiendam ferretur, docuit. Secundum Plotinum artifex suapte ingenii vi procreat notiones[4]). Hac re Plotinus phantasiam sive imaginationem significasse videtur, cuius vim ipse nondum plane noverat; nam artem esse liberam atque propriam animi operationem non cognovit. Qua de causa Plotinum artificis naturam atque vim melius intellexisse quam artis dicere possumus cum Gregorovio[5]).

Plotinus arti speciem pulchritudinis eximiam quandam dedit: ars excolit naturam, eo quod perfecte ideam nihilque nisi ideam exprimit. Ita ars religio est et cultus artis fit cultus Dei[6]); nam cum ars pulchritudinem gignit, oculos hu-

---

Jahrhunderte das Hellenenvolk beneidet haben, fast noch entfernter war, als wir von der Erreichung derselben entfernt sind.

1) Cf. Arist. Ars poet. cap. IV, 1—5.

2) Cf. Arist. Ars poet. cap. VI, 2.

3) Cf. Volkmann l. c. p. 149. sq. et Gregorovius, Grundlinien einer Ästhetik des Plotin.

4) Vid. supra p. 36. adnot. 8.

5) Cf. Gregorovius l. c. p. 127.

6) Cf. Zimmermann, Geschichte der Ästhetik tom. I. introd. p. IX. et 142.

manos ad intuitum divinorum, et naturam lapsam per sensibile ad intelligibile reducit. Neque mirandum est, quod nonnulli artificem in locum sacerdotis sufficere non dubitabant. Est igitur verus artifex secundum Plotinum vir probus atque honestus, vel ut Graeci dicunt *ἀνὴρ καλὸς κἀγαθός*[1]); verus artifex est artificium et persona eius est sacrosancta. Omne autem pulchrum radices capit ex Summo, ex Bono, ex Deo. Itaque in pulchro denique Divinum manifesto apparet; nam in pulchri cuiusdam adspectu animus attente ad Deum respicit. Praeterea in eo non minimum artium bonarum momentum positum est, quod libidines infinitas hominum refrenant atque coërcent et pectus intimum purgant atque sanctificant. Itaque poëtae illud Romani egregie dictum

„Ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores nec sinit esse feros"
(Ovid. Ex Ponto I, 9, 47)

prorsus ex sententia Plotini est[2]).

Tam sublime cogitavit de arte Plotinus tempore, quod inops erat artificiorum. Quantopere subtilis disputator noster meruerit, ita fere exclamat E. Muellerus[3]), vitam degere meliore aetate, ubi arte florente ideas suas sublimes ad effectum perductas vidisset! Sed mens eius, ita fere pergit Muellerus, annuntiare debuit tempus futurum; et si haud obscure arti mandavit, ut animam in oculis imaginum repraesentaret, et si in arcanum lumen tam penitus penetravit, ut victoriam mentis de materia in eo cognosceret[4]) — in his ideis praesagium eius ignorare non possumus, si consideramus eam artem, quae sola hanc quaestionem persolvere potest, picturam scilicet, multo magis pertinere ad recens tempus quam ad antiquitatem, quae plerumque ad fingendi artem inclinabat. Atque ita rectissime E. Muellerus[5]) non dubitat contendere quasdam

1) Cf. Gregorovius l. c. p. 114.
2) Cf. Volkmann l. c. p. 151.
3) l. c. II, 315.
4) Enn. I, 6, 3: *τὸ δὲ μὴ κρατοῦν ἐξίτηλον τῷ φωτὶ γινόμενον οὐκέτι καλόν, ὡς ἂν τοῦ εἴδους τῆς χρόας οὐ μετέχον ὅλου.*
5) l. c. II, 290.

ideas, quae totam artem recentiorem ipsâ nesciente perfluant, a Plotini de pulchro doctrinâ ortas esse; qua in re potentiam religionis Christianae, a cuius vi etiam Plotinus recedere non potuit, ad vitam recentiorem non negat.

Quantopere Plotini de pulchro doctrina cum recentiorum de pulchro sententiis congruat demonstrare non nostrum esse putamus, sed eorum, qui historiam rerum aestheticarum scribunt. Satis est hoc loco dicere Winkelmanni illud[1]) „Die höchste Schönheit ist Gott“ plane ex sententia Plotini esse atque Schilleri, poëtae illius clarissimi, de pulchro quaestiones, quamquam satis liquet eum Plotini libros nec legisse nec huius placita novisse, cum Plotini de pulchro doctrinâ consentire[2]).

Ex his, quae disputavimus, sponte appariturum esse existimamus, quam verum sit illud Volkmanni[3]) iudicium, qui sic fere disserit: „In philosophia Plotini, in cuius mente omnia ea coniuncta erant, quae antiqui magna et sublimia de summis humanitatis quaestionibus aetate florente senserant, doctrina de pulchro tractata est perfecte et haec eius de pulchro doctrina fastigium est summum antiquae de pulchro doctrinae. Admirabile est hoc fastigium, unde sacerdos summus atque ultimus vir Graecus magnifice simpliciterque nos alloquitur.“

Sed ut finem habeat iudicium meum, concludam quaerendo, utrum Plotini de pulchro et de intelligibili pulchritudine libri mere aesthetici sint, an ad moralia referendi sint. Argumentum utriusque libri est fere morale; insunt enim in his libris multae admonitiones praeceptaque, quomodo, ut pulchrum capiamus, sensibus subiecta fugienda sint. Sed sine dubio in iisdem scriptis insunt multa, quae faciant ad artis naturam melius cognoscendam. Propterea quod omnis antiqua philosophia non tantum scientiae satisfacere sed etiam animum

---

1) Cf. Die Geschichte der Kunst des Altertums § 22.

2) Cf. H. Fr. Muelleri „Die Lehre vom Schönen bei Plotin und Schiller“.

3) l. c. p. 136.

atque voluntatem movere vult, Plotinus quoque in pulchro tractando moralia respicit [1]). Id fecerunt Plato et Aristoteles, Stoici et Epicurei. Itaque falso, ut equidem puto, Brenningus in libro, qui inscribitur „Die Lehre vom Schönen bei Plotin" adfirmat Plotini ethicen laborare ex aesthetica et aestheticam ex ethice [2]).

Habes igitur Plotini de pulchro doctrinam eiusque existimationem. Videmusne Plotinum suapte ingenii vi agere? Platonicus fuit Plotinus, nec tamen propterea, ut ait rectissime Crenzerus, is est, qui magistri non nisi dicta decantet neque ab eius commentariis discedere audeat. Iam ex hac tenui dissertatione cognoscere possumus eos disciplinae Neoplatonicae iniuriam facere, qui ei omnem inventionis felicitatem derogant et arcanas Platonis doctrinas per colloquium expositas esse philosophiam Platonicorum recentium dicunt. In Neoplatonismo cogitationes Platonis et Aristotelis coniunguntur totumque quoddam fiunt. Plotinus Neoplatonismum ipse confecit. Nam prae-

---

1) Egregium illum Volkmanni locum adscribam (p. 149): Die moderne Ethik, wenn ich so sagen darf, wurzelt nicht in der Philosophie, sondern in der Religion. Seit dem Erscheinen des Christentums ist die Ethik um keinen Schritt weiter gekommen Man kann dreist behaupten, dass auf philosophischem Wege noch keine einzige Vorschrift für das sittliche Verhalten des Menschen aufgestellt sei, die nicht schon in den Vorschriften unserer religiösen Ethik enthalten wäre. Man mag sich noch so negativ zu den christlichen Dogmen, insbesondere ihrer kirchlichen Fassung, verhalten, nie wird man sich entschliessen, auch nur ein Jota von der christlichen Ethik aufzugeben. Im Altertum war das anders. Hier trug man das ethische Bewusstsein aus der Philosophie in die religiöse Überlieferung, die ja keine Spur von Dogma enthielt, hinein. Behandelt also Plotin in vorliegender Abhandlung ästhetische Fragen nur als Vorstufe zu ethischen, so zeigt er sich hierin als ächt antiken Philosophen und man wird also nicht irren, sie trotz ihres überwiegend ethischen Inhaltes zugleich als ein wichtiges Denkmal antiker Ästhetik zu betrachten. Cf. Gregorovius l. c. p. 114.

2) p. 58.

cipuas notiones acie et vi adeo constituit atque explicavit, ut successoribus in eam partem nihil faciendum relinqueret. Lineamenta disciplinae ita ab eo constituta erant, ut, si quis aliquid disciplinae mutavisset, totam disciplinam subvertisset [1]).

1) Cf. Kirchner, Die Philosophie des Plotin, introd.

Hisce libris usus sum.

Creuzerus et Moserus, Plotini enneades, Parisiis 1855.
Creuzerus, Plotini liber de pulchritudine.
Kirchhoff, Plotini opera.
Engelhardt, Die Enneaden des Plotin.
H. Fr. Müller, Plotins Enneaden.
Eduard Müller, Geschichte der Theorie der Kunst bei den Alten.
A. Richter, Neuplatonische Studien.
Brenning, Die Lehre vom Schönen bei Plotin.
Kirchner, Die Philosophie des Plotin.
H. Fr. Müller, Die Lehre vom Schönen bei Plotin und Schiller.
Volkmann, Die Höhe der antiken Ästhetik.
Vitringa, De egregio, quod in rebus corporeis constituit Plotinus, pulchri principio.
Starke, Plotini de amore sententia.
Remy, Platonis doctrina de artibus liberalibus.
Sträter, Die Idee des Schönen in der Platonischen Philosophie.
Ruge, Platonische Ästhetik.
Steinhart, Meletemata Plotiniana.
Zimmermann, Geschichte der Ästhetik.
Wiegand, Die wissenschaftliche Bedeutung der Platonischen Liebe.
Winzer, Adumbratio decretorum Plotini de rebus ad doctrinam morum pertinentibus.
H. Fr. Mueller, Ethices Plotinianae lineamenta.
Gregorovius, Grundlinien einer Ästhetik des Plotin.
H. v. Kleist, Plotins Kritik des Materialismus.
Wegener, De Uno.

Vita.

Natus sum Elsen prope Novesiam a. d. XVI. Cal. Febr. a. 1873, patre Francisco, praefecto stationis viae ferratae, qui, quod valde doleo, iam ante multos annos mortuus est, et Iohannâ e gente Bohlen. Fidei addictus sum catholicae.

Litterarum rudimentis Rhenobaci, in urbe prope Bonnam sitâ, imbutus, septem annos discipulus progymnasii Rhenobacensis fui; deinde duos annos Monasterii Eifliae fui, ubi illo tempore gymnasium Scheinsio directore florebat. Postquam a. 1893, testimonium maturitatis accepi, Bonnam me contuli, ubi per quinque annos philosophiae, theologiae, rebus germanisticis, historiae, antiquitatis atque humanitatis disciplinae operam dedi.

Hosce viros illustrissimos audivi: Berger, Brinkmann, Buecheler, Elter, Englert, Felten, Jacobi, Kaulen, Kirschkamp, Klein, Litzmann, Loeschcke, Neuhaeuser, Nissen, Rappenhöner †, Schaarschmidt, Schrörs, Usener, Wiedemann, Wilmanns, Wolff †.

A Nonis Februariis a. 1898, quo tempore pro facultate docendi examen superavi, usque ad hoc tempus magisterii superioris candidatus sum in gymnasio regio Bonnensi, quod Contzenio directore floret.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE AUG 12 '71

Gp 85.94
Plotini De pulchro doctrina.
Widener Library 006870577
3 2044 085 159 036